

पणन हंगाम २०२६-२७ मध्ये किमान
आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत
धान/भरडधान्य खरेदीबाबत...

महाराष्ट्र शासन
अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: खरेदी-११२६/प्र.क्र.२८७/ना.पु.-२९
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक: १५ ऑक्टोबर, २०२६.

वाचा :-

१. अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, शासन निर्णय, क्र:खरेदी-१११५/ प्र.क्र.१७/ ना.पु.२९, दि.१४.०१.२०१६.
२. अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, शासन शुद्धिपत्रक, क्र:१०१४/२८/प्र.क्र.१७/नापु-२९, दि.०३.११.२०१७.
३. विकेंद्रीत खरेदी योजनेतर्गत धान खरेदीबाबत राज्य शासनातर्फे केंद्र शासनाशी केलेला सामंजस्य करार. (MoU)
४. केंद्र शासनाचे पत्र क्रमांक F. No.१(१२)/२०२४-Py I (३८६५७०) दिनांक १६ सप्टेंबर, २०२६.
५. केंद्र शासनाचे पत्र क्रमांक F. No.८-१-२०२२-S & I (E-३८१३१०) दिनांक १७ ऑगस्ट, २०२६.
६. अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, शासन निर्णय क्रमांक, खरेदी-११२६/ प्र.क्र.२४०/ नापु-२९. दिनांक २४ जुलै, २०२६.
७. पणन हंगाम २०२६-२७ च्या खरेदीकरिता मा. मंत्री (अनापु व ग्रासं) यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या बैठकीचे इतिवृत्त खरेदी-१३२६/प्र.क्र.२४८/नापु-२९, दिनांक २४ सप्टेंबर, २०२६.

प्रस्तावना :-

केंद्रपुरस्कृत किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजना शेतकऱ्यांना हमी भावापेक्षा कमी किंमतीने (डिस्ट्रेस सेल) उत्पादित धान्य विकावे लागू नये म्हणून ही योजना राबविण्यात येते. त्यासाठी राज्य शासनाने बिगर आदिवासी क्षेत्रात महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, मुंबई व आदिवासी क्षेत्रात महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक यांची अभिकर्ता संस्था म्हणून नियुक्ती केली आहे. राज्यात सदर अभिकर्ता संस्थांमार्फत वाजवी सरासरी दर्जा (Fair Average Quality) असलेला धान व भरडधान्याची खरेदी करण्यात येते. पणन हंगाम २०१६-१७ पर्यंत सदर योजनेतर्गत खरेदी केलेल्या धानाची भरडाई अभिकर्ता संस्थांमार्फत गिरणीधारकांकडून करून घेऊन प्राप्त होणारा ग्राहकोपयोगी तांदूळ (Custom Milled Rice) भारतीय अन्न महामंडळाकडे (Food Corporation of India) जमा करण्यात येत होता. केंद्र शासनाने “धान” खरेदीकरीता राज्यात “विकेंद्रीत खरेदी योजना” (Decentralized Procurement Scheme-DCPS) लागू करण्याबाबत केलेली शिफारस विचारात घेऊन पणन हंगाम २०१६-१७ पासून विकेंद्रीत खरेदी योजना संपूर्ण राज्यात राबविण्याचा निर्णय राज्य शासनाने संदर्भ क्र.१ येथील शासन निर्णयान्वये घेतला आहे. त्यामुळे सदर योजनेमध्ये तयार होणारा

ग्राहकोपयोगी तांदूळ (Custom Milled Rice) राज्य शासनाने निर्धारित केलेल्या गोदामांमध्ये जमा करण्यात येत आहे. त्यानुसार सन २०२६-२७ या हंगामामध्ये धान व भरडधान्य खरेदीसाठी सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

पणन हंगाम २०२६-२७ मध्ये केंद्र शासनाने किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत धान, भरडधान्य (ज्वारी, बाजरी, मका व रागी) आणि सुक्ष्म तृणधान्याच्या (Minor Millets) किमान आधारभूत किंमती (Minimum Support Price-MSP) जाहीर केल्या आहेत. त्यानुसार, राज्यातील शेतकऱ्यांना किमान आधारभूत किंमतीचा लाभ मिळावा या हेतूने राज्यात खरेदी केंद्रे सुरु करण्याकरिता व त्याठिकाणी धान, भरडधान्य (ज्वारी, बाजरी, मका, रागी) यांची खरेदी करण्यासाठी खालीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत:-

१) खरेदी:-

- १.१ संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यामध्ये केंद्र शासनाची "नोडल एजन्सी" म्हणून भारतीय अन्न महामंडळ (Food Corporation Of India) काम पाहील.
- १.२ भारतीय अन्न महामंडळाच्या समन्वयाने राज्य शासनाने कार्यवाही करावयाची असल्याने, महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, मुंबई व महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक यांनी राज्य शासनाचे मुख्य अभिकर्ता म्हणून काम पहावे. प्रत्यक्ष खरेदीची प्रक्रिया बिगर आदिवासी क्षेत्रात "महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, मुंबई" व आदिवासी क्षेत्रात "महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक" या अभिकर्ता संस्थांमार्फत करण्यात यावी.
- १.३ धान, भरडधान्य व सुक्ष्म तृणधान्याच्या खरेदीसाठीचे विहित विनिर्देश (Uniform Specification) केंद्र शासनाकडून संदर्भ क्रमांक ५ येथील दि.१७.०८.२०२६ रोजीच्या पत्रान्वये प्राप्त झालेले आहेत. सदर पत्रान्वये विविध अन्नधान्यासाठी प्राप्त झालेले विनिर्देश पणन हंगाम २०२६-२७ मधील खरेदीसाठी लागू असतील. (परिशिष्ट V)
- १.४ खरेदी झालेले धान (भात) अभिकर्ता संस्थांनी स्वतःच्या गोदामात किंवा आवश्यकतेनुसार भाड्याच्या गोदामात साठवणूक करून त्याची भरडाई करावी. सदर भाड्याची गोदामे शासकीय गोदामापासून नजीकच्या अंतरावर असतील तसेच साठवणूक व वाहतूक करण्यास योग्य असतील, याची खात्री अभिकर्ता संस्थांनी करावी. केंद्र शासनाने ठरविलेल्या विनिर्देशानुसार (उत्तान्यानुसार व इतर अटी व शर्तीनुसार) धान भरडाई करून शासनाच्या/जिल्हाधिकाऱ्यांच्या निर्देशानुसार ग्राहकोपयोगी तांदूळ (CMR) शासनाच्या गोदामांत जमा करावा.
- १.५ ज्वारी, बाजरी, मका व रागी या भरडधान्यांच्या खरेदीच्या पासून गोदामांत साठवणूक करेपर्यंत सर्व प्रकारच्या कार्यवाहीची जबाबदारी मुख्य अभिकर्ता संस्थांवर राहील.

- १.६ खरेदी केलेली ज्वारी, बाजरी, मका व रागी ही भरडधान्ये राज्य शासनाच्या गोदामांमध्ये साठविण्यात यावीत. राज्य शासनाच्या गोदामात सदर भरडधान्य साठवण्यापूर्वी संबंधित जिल्हाधिकारी/जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी गुणवत्ता तपासणी करावी.
- १.७ ज्वारी, बाजरी, मका व रागी या धान्याची एकदा खरेदी होवून शासकीय गोदामात ही भरडधान्ये दर्जा तपासणी व वजन करून जमा केल्यानंतर अशा धान्यांची साठवणूक, सुस्थितीत ठेवणे, गरजेनुसार जिल्ह्यांतर्गत वाहतूक/धुरीकरण इत्यादी गोष्टींची जबाबदारी संबंधित जिल्हाधिकारी/जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांची राहिल.
- १.८ धान खरेदी केंद्रामध्ये खरेदी करण्यात येणारा धान, त्या धानाची साठवणूक, धानाची खरेदी केंद्र ते भरडाई करणा-या गिरणीपर्यंत वाहतूक, गिरणीमध्ये होत असलेली शासकीय धानाची भरडाई, भरडाईअंती तयार होणारा ग्राहकोपयोगी तांदूळ (सीएमआर) शासकीय गोदामात जमा करण्यापर्यंतची संपूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल.

२) अभिकर्ता संस्था नियुक्ती -

उपरोक्त निर्णयानुसार, राज्यात खालीलप्रमाणे अभिकर्ता संस्थांची नेमणूक करण्यात येत आहे :-

- २.१ बिगर आदिवासी क्षेत्र- पणन हंगाम २०२६-२७ मध्ये, किमान आधारभूत किंमत योजनेंतर्गत धान, भरडधान्य खरेदी करण्याकरिता, महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, मुंबई (मार्केटिंग फेडरेशन) या अभिकर्ता संस्थेची या आदेशान्वये मुख्य अभिकर्ता म्हणून नेमणूक करण्यात येत आहे. सदर अभिकर्ता संस्थेने या क्षेत्रातील खरेदीची कार्यवाही विहित कालमर्यादेत करण्याची दक्षता घ्यावी.
- २.२ आदिवासी क्षेत्र- पणन हंगाम २०२६-२७ मध्ये किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत धान, भरडधान्य खरेदी करण्याकरिता महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक (आदिवासी विकास महामंडळ) या अभिकर्ता संस्थेची या आदेशान्वये मुख्य अभिकर्ता म्हणून नेमणूक करण्यात येत आहे. सदर अभिकर्ता संस्थेने या क्षेत्रातील खरेदीची कार्यवाही विहित कालमर्यादेत करण्याची दक्षता घ्यावी.

३) आधारभूत किंमती, सर्वसाधारण गुणवत्ता व दर्जा:-

३.१ आधारभूत किंमती

पीक		आधारभूत किंमत (रुपये)	शेतकऱ्यांना प्रदान करावयाची रक्कम (रुपये)
धान/भात	साधारण (एफ.ए.क्यू.)	२४४१	२४४१
	“अ” दर्जा	२४६१	२४६१
भरडधान्य	ज्वारी (संकरित)	४०२३	४०२३
	ज्वारी (मालदांडी)	४०७३	४०७३

	बाजरी	२९००	२९००
	मका	२४१०	२४१०
	रागी	५२०५	५२०५

किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत खरेदी करण्यात आलेल्या धान्यासाठी केंद्र शासनाने सुचित केलेल्या कार्यपद्धतीचा अवलंब करून उपरोक्तप्रमाणे सदर दर अदा करण्यात येतील.

३.२ सर्वसाधारण गुणवत्ता व दर्जा

- ३.२.१ किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेत केंद्र शासनाने विहित केलेल्या विनिर्देशात बसणारे धान/भरडधान्य खरेदी करणे आवश्यक आहे. केंद्र शासनाने निश्चित केलेली पिकनिहाय विनिर्देश शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्टांसोबत जोडले आहे.
- ३.२.२ अभिकर्ता संस्थांनी प्रशिक्षित ग्रेडर्सकडून तपासणीअंतीच केंद्र शासनाच्या विनिर्देशात बसणारे धान/भरडधान्य खरेदी करावे. तपासणीअंती नाकारलेल्या (Rejected) धान/भरडधान्याचा अहवाल दर १५ दिवसांनी जिल्हा पणन अधिकारी/ प्रादेशिक व्यवस्थापक यांच्यामार्फत शासनास सादर करावा.
- ३.२.३ कमी दर्जाचे धान/भरडधान्य खरेदी झाल्यास व त्यामुळे काही आर्थिक तूट आल्यास किंवा अन्य कोणतीही समस्या उद्भवल्यास त्यासाठी अभिकर्ता संस्था पूर्णतः जबाबदार राहतील.
- ३.२.४ धान/भरडधान्याची दर्जात्मक तपासणी जिल्हा पुरवठा अधिकारी कार्यालयातील गुणवत्ता नियंत्रण प्रशिक्षित कर्मचारी यांचेकडून करण्यात येईल.
- ३.२.५ खरेदी किंवा साठवणूकीच्या वेळी तपासणीमध्ये दर्जा संबंधी काही दोष आढळल्यास त्याची संपूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्था यांची राहिल. तसेच यामध्ये प्रकरणपरत्वे सुधारणात्मक कार्यवाही अभिकर्ता संस्थेनेच करावयाची असून अशा कार्यवाहीमुळे झालेल्या नुकसानीस अभिकर्ता संस्था संपूर्णतः जबाबदार असतील.

४) आर्द्रता :-

पणन हंगाम २०२६-२७ करीता केंद्र शासनाने विहित केलेल्या प्रमाणापेक्षा जास्त आर्द्रता आढळल्यास धान/भरडधान्य खरेदी करण्यात येऊ नये. कोणत्याही परिस्थितीत जास्त ओलसर किंवा बुरशीयुक्त धान/भरडधान्य खरेदी करू नये. भरडधान्य स्वच्छ व कोरडे असून ते विक्री योग्य (मार्केटेबल) असल्याची अभिकर्ता संस्थांनी खातरजमा करावी. विहित प्रमाणापेक्षा जास्त आर्द्रता असलेले धान/भरडधान्य खरेदी केल्यास अभिकर्ता संस्थांनी संबंधितांवर वेळीच उचित कारवाई करून त्याचा अहवाल शासनास सादर करावा.

५) सर्वसाधारण अटी व शर्ती:-

५.१. योजनेस व्यापक प्रसिध्दी :-

- ५.१.१ योजनेबाबत शेतक-यांना माहिती होण्याबाबत अभिकर्ता संस्थांनी व्यापक प्रसिध्दी द्यावी.

- ५.१.२ खरेदी केंद्रावर फक्त खरेदी किंमतीबद्दल दरफलक न लावता किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत असलेले दर्जा, विनिर्देश, खरेदी केंद्रे इत्यादीची माहितीदेखील प्रदर्शित करावी. शेतकऱ्यांना निश्चितपणे लक्षात येण्यासाठी त्यासंबंधातील सूचना मराठी व हिंदी भाषेत अनुवादीत करून देण्यात याव्यात.
- ५.१.३ एफ.ए.क्यू. दर्जाची मानके, खरेदी कालावधी इ. ठळकपणे फलकावर प्रत्येक खरेदी केंद्राच्या दर्शनी ठिकाणी प्रदर्शित करण्यात यावीत.
- ५.१.४ दर, दर्जा, खरेदी केंद्रे दर्शविणारे सदर फलक सर्व कृषि उत्पन्न बाजार समिती, ग्राम पंचायत, तहसिल कार्यालय, पंचायत समिती कार्यालय इत्यादी ठिकाणी दर्शनी भागावर लावण्याच्या सक्त सूचना जिल्हाधिकाऱ्यांनी सर्व संबंधितांना द्याव्यात.
- ५.१.५ कोणत्याही परिस्थितीत नॉन एफ.ए.क्यू. दर्जाचे धान्य खरेदी केले जाणार नाही. धान/भरडधान्याचे एफ.ए.क्यू. विनिर्देश, आधारभूत किंमती इत्यादी आवश्यक बाबींना स्थानिक वर्तमानपत्रे व इतर प्रसार माध्यमातून अभिकर्ता संस्थांनी व जिल्हाधिकाऱ्यांनी व्यापक प्रसिध्दी द्यावी. उप अभिकर्ता संस्थांना देण्यात येणाऱ्या प्रशासकीय खर्चातून सदर कार्यवाही होत असल्याची खात्री संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांनी करावी.
- ५.१.६ खरेदी केंद्रे व प्रत्येक खरेदी केंद्रास जोडण्यात आलेल्या गावांची नावे यासंबंधी पुरेशी प्रसिध्दी देण्याबाबत जिल्हाधिकारी आणि खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी खबरदारी घ्यावी.
- ५.१.७ रोज सायंकाळी खरेदी केंद्र बंद झाल्यानंतर खरेदी केंद्रावर आणलेले, परंतु खरेदी न झालेले धान/भरडधान्य सांभाळण्याची जबाबदारी संबंधित शेतकऱ्यांचीच राहिल, अशी व्यापक प्रसिध्दी द्यावी.

५.२ खरेदी केंद्रे:-

- ५.२.१ खरेदी केंद्र व खरेदी संस्था निवडीबाबत तसेच शेतकरी नोंदणीसाठी संदर्भ ६ येथील शासन निर्णयान्वये स्थायी सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. या सूचनांनुसार खरेदी केंद्रांची निवड प्रक्रिया पार पाडणे बंधनकारक आहे.
- ५.२.२ खरेदी केंद्राबाबतच्या संदर्भ क्र. ६ येथील शासन निर्णयामधील तसेच केंद्र सरकारकडून देण्यात येणा-या सूचना बंधनकारक असतील. सदर सूचनांमध्ये सुधारणा झाल्यास अशा सुधारीत सूचनादेखील बंधनकारक असतील.
- ५.२.३ खरेदी केंद्राबाबतची परिपूर्ण माहिती PCSAP (Procurement Centre Self-Assessment Portal) वर भरण्याबाबत केंद्र शासनाच्या सूचना आहेत. त्यानुषंगाने पणन हंगाम २०२६-२७ साठी भारतीय अन्न महामंडळ यांच्याकडून प्राप्त परिशिष्ट VII मधील सूचनांनुसार सर्व खरेदी केंद्रांची माहिती सदर पोर्टलवर अपलोड करण्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल. याकरिता आवश्यक असणारे तांत्रिक सहाय्य BeAM यांच्याकडून देण्यात यावे. सदर माहिती उप अभिकर्ता संस्था तसेच भारतीय अन्न महामंडळ यांच्याशी समन्वय साधून भरण्यात यावी. केंद्र शासनाकडून प्रतिपूर्तीचे दावे दाखल करताना विविध दस्तऐवजांची मागणी केली जाते. त्यामध्ये PCSAP बाबतच्या

माहितीचा देखिल समावेश आहे. पणन हंगाम २०२६-२७ साठी PCSAP नोंदणी सुरु झाली आहे. दिनांक १५ नोव्हेंबर २०२६ पर्यंत सर्व खरेदी केंद्रांची माहिती या संकेतस्थळावर विहीत प्रारुपात भरणे अभिकर्ता संस्थांना बंधनकारक आहे.

५.२.४ उप अभिकर्ता संस्था/खरेदी केंद्रे यांच्याशी करारनामा करताना मुख्य अभिकर्ता संस्थांनी त्यांच्या स्तरावरूनसुद्धा अटी व शर्ती निश्चित कराव्यात.

५.३ खरेदीसाठी आवश्यक बाबींची पूर्तता:-

- ५.३.१ अभिकर्ता संस्थानी धान/भरडधान्य खरेदीची योजना त्वरीत कार्यान्वित करावी. त्यासाठी आवश्यक ठिकाणी खरेदी केंद्रे उघडणे, प्रशिक्षित कर्मचाऱ्यांची नियुक्ती करावी.
- ५.३.२ खरेदी केंद्रावर धान्य वाळविणे, स्वच्छ करणे, धान्याची नासधूस होवू न देणे यासाठी व खरेदी प्रक्रिया सुरळीतपणे होण्यासाठी आवश्यक त्या मूलभूत सुविधा (चाळणी, पंखे, ताडपत्री, पॉलिथिन शिट्स वगैरेसारखी आवश्यक साधने, आवश्यक ती वजनमापे, आर्द्रता मापक यंत्रे (मॉईश्चर मीटर) बारदाना, सुतळी इत्यादी) खरेदी केंद्रावर उपलब्ध करून देण्याची खबरदारी दोन्ही खरेदी अभिकर्ता संस्थांची आहे.
- ५.३.३ यासाठी अभिकर्ता संस्था यांनी कृषी उत्पन्न बाजार समितीच्या अंतर्गत येणाऱ्या क्षेत्रामध्ये असणाऱ्या खरेदी केंद्रांवर धान्य वाळविणे, स्वच्छ करणे तसेच धान्याची नासधूस होवू न देणे यासाठी व खरेदी प्रक्रिया सुरळीतपणे होण्यासाठी आवश्यक त्या मूलभूत सुविधा (चाळणी, पंखे, ताडपत्री, पॉलिथिन शिट्स वगैरेसारखी आवश्यक साधने, आवश्यक ती वजनमापे, आर्द्रता मापक यंत्रे (मॉईश्चर मीटर) बारदाना, सुतळी इत्यादी) कृषी उत्पन्न बाजार समितीमार्फत उपलब्ध करून द्याव्यात.
- ५.३.४ कृषी उत्पन्न बाजार समितीच्या अंतर्गत येणाऱ्या क्षेत्रामध्ये कार्यरत असणा-या खरेदी केंद्रांचा तपशिल तसेच या खरेदी केंद्रांना कृषी उत्पन्न बाजार समितीकडून पुरविलेल्या साहित्याचा खरेदी केंद्र निहाय तपशिल खरेदी केंद्र सुरु झाल्यानंतर शासनास सादर करण्यात यावी. याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल.
- ५.३.५ खरेदी करावयाच्या धान/भरडधान्याच्या दर्जावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी आवश्यक असलेली यंत्रसामुग्री (Image Analysis kit) व पुरेसे प्रशिक्षित ग्रेडर्स नेमण्याची संपूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची आहे. याची खात्री संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी करावी .
- ५.३.६ खरेदी अभिकर्त्यांनी एफ.ए.क्यू. दर्जात न बसणाऱ्या धान/भरडधान्याची)म्हणजेच धान, ज्वारी, बाजरी, मका व रागी यांची(खरेदी केली तर) त्याची संपूर्ण जबाबदारी व येणाऱ्या नुकसानीची जबाबदारी ही सर्वस्वी अभिकर्ता संस्थांची राहिल. कमी दर्जाचे धान/भरडधान्य खरेदी करण्याचा प्रयत्न केल्यास अशा कर्मचाऱ्यांवर/ग्रेडर्सवर अभिकर्ता संस्थांनी दंडात्मक कारवाई करावी.
- ५.३.७ आधारभूत किंमत खरेदी योजना ही शेतकऱ्यांच्या हितासाठी असल्याने धान/भरडधान्य खरेदी करताना या शासन निर्णयातील तसेच केंद्र व राज्य शासनाने वेळोवेळी दिलेल्या सुचना/कार्यपध्दतीचा अवलंब करावा.

५.४ खरेदी पद्धत:-

- ५.४.१ प्रत्येक गाव एका विशिष्ट खरेदी केंद्रास जोडण्यात यावे. खरेदी केंद्रे व प्रत्येक खरेदी केंद्रास जोडण्यात आलेल्या गावांची नावे, यासंबंधी पुरेशी प्रसिध्दी देण्याबाबत जिल्हाधिकारी आणि खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी दक्षता घ्यावी.
- ५.४.२ खरेदी केंद्रांना जोडलेल्या गावांचे क्षेत्र व गावनिहाय शेतकऱ्यांची यादी तलाठ्याकडून प्राप्त करून घेऊन त्याची नोंद खरेदी केंद्रावरील रजिस्टरमध्ये करावी. एकापेक्षा जास्त गावे एकाच खरेदी केंद्रास जोडली गेली असल्यास अशा केंद्रावर गावनिहाय स्वतंत्र रजिस्टर ठेवावे. याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल. सदर रजिस्टर खरेदी केंद्र तपासणीच्यावेळी/ मागणी केली जाईल अशा वेळी शासनास उपलब्ध करून देण्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल.
- ५.४.३ तालुका हद्दीमध्ये कोणत्याही गावातील शेतकरी त्याच्या इच्छेनुसार तालुक्यातील कोणत्याही खरेदी केंद्रावर धान विक्री करू शकतो. त्यानुसार धान खरेदी केंद्रावर धान विक्रीसाठी नोंदणी झालेल्या शेतकऱ्यांची गावनिहाय नोंद खरेदी केंद्रावरील रजिस्टरमध्ये करावी. सदर रजिस्टर जिल्हा पुरवठा अधिकाऱ्यांना खरेदी केंद्र तपासणीच्यावेळी उपलब्ध करून द्यावे.

५.४.४ ऑनलाईन शेतकरी नोंदणी

- ५.४.४.१ खरेदी केंद्र व खरेदी संस्था निवडीबाबत तसेच शेतकरी नोंदणीसाठी संदर्भ ६ येथील शासन निर्णयान्वये स्थायी सुचना देण्यात आल्या आहेत. या सुचनांनुसार खरेदी केंद्रांची निवड प्रक्रिया पार पाडणे बंधनकारक आहे.
- ५.४.४.२ केंद्र शासनाने निर्धारित केलेल्या नवीन Minimum Threshold Parameters नुसार योजनेंतर्गत शेतकऱ्यांची ऑनलाईन नोंदणी ही आधार प्रमाणीकरण पद्धत (Aadhaar Authentication Method) वापरूनच करण्यात यावी. याकरिता आवश्यक असलेली आधार प्रमाणीकरण यंत्रे (Aadhaar Authentication Devices) सर्व खरेदी केंद्रांना उपलब्ध करून देण्याची जबाबदारी मुख्य अभिकर्ता संस्थांची राहिल.
- ५.४.४.३ पणन हंगाम २०२६-२७ साठी केंद्र सरकारकडून सुचित केल्याप्रमाणे व कृषी विभागाकडून लागू करण्यात आलेल्या AGRISTACK या संकेतस्थळावरील शेतकरी क्रमांक (फार्मर आयडी) वरीलची नोंदणी करणे बंधनकारक आहे.
- ५.४.४.४ पुर्वानुभवावरून असे निदर्शनास आले आहे की, खरेदी/नोंदणी बाबत अभिकर्ता संस्थांकडे तक्रारी प्राप्त झाल्यानंतर अभिकर्ता संस्थांनी त्यांच्या स्तरावर चौकशी व आवश्यकतेनुसार कार्यवाही करतात. तथापि, शासनास अशा बाबी अवगत केल्या जात नाहीत. यामुळे न्यायालयीन बाबी/ विधानमंडळ कामकाज अशा संबंधाने उद्भवणा-या बाबींसर्भात शासनास अडचणींचा सामना करावा लागतो. याबाबी विचारात घेता खरेदी/नोंदणी बाबत अभिकर्ता संस्थांकडे तक्रारी प्राप्त झाल्यानंतर अभिकर्ता संस्थांनी त्यांच्या स्तरावर चौकशी करणे तसेच प्रकरणी शासनास अवगत करणे बंधनकारक असेल. न्यायालयीन बाबी/ विधानमंडळ कामकाज यांच्या माध्यमातून शासनास अवगत होणा-या तथापि तत्पुर्वी अभिकर्ता

संस्थामार्फत शासनास अवगत न केल्या अशा प्रकरणांची शासनाकडून गंभीर दखल घेऊन सर्व संबंधितांवर नियमोचित कडक कारवाई केली जाईल.

५.४.५ ऑनलाईन नोंदणीकृत शेतकऱ्यांकडून प्रत्यक्ष धान्य खरेदी -

- ५.४.५.१ खरेदी केंद्रांवरील गर्दी टाळणे, कायदा व सुव्यवस्था राखणे यासाठी शेतकऱ्यांना खरेदी केंद्रावर येण्यापूर्वी पूर्वसूचना देणे आवश्यक आहे. त्यासाठी या योजनेंतर्गत शेतकऱ्यांना मोबाईलवर SMS द्वारे पूर्वसूचना BeAM पोर्टलवरून देण्यात यावी.
- ५.४.५.२ धान्य विक्रीसाठी खरेदी केंद्रावर येणा-या शेतकरी/ तसेच धान्यासंबंधाने PCSAP संकेतस्थळावर दिलेल्या सर्व सुचनांची अंमलबजावणी करण्यात यावी. खरेदी केंद्रावर शेतकऱ्यांनी विक्रीसाठी आणलेल्या धान/भरडधान्याच्या सुरक्षेच्या अनुषंगाने आवश्यक ती कार्यवाही करावी.
- ५.४.५.३ खरेदी केंद्रावर शेतकऱ्यांनी विक्री केलेल्या धान तसेच यांच्या भरडधान्य आवश्यक त्या ऑनलाईन नोंदी BeAM पोर्टलवर करण्यात याव्यात .
- ५.४.५.४ शेतकऱ्यांकडून खरेदी केंद्रावर प्रत्यक्ष खरेदी करताना शेतकऱ्यांचे आधार प्रमाणीकरण करणे व live photo घेणे केंद्र शासनाच्या सुचनांप्रमाणे अनिवार्य आहे.
- ५.४.५.५ शेतकऱ्यांनी विक्री केलेल्या धान/भरडधान्याच्या बाबतीत गावनिहाय रजिस्टर तयार करावे. त्यामध्ये १) शेतकऱ्याचे नाव २) सर्व्हे/गट क्रमांक व क्षेत्रफळ, ३) केंद्रात विक्रीस आणलेले धान /ज्वारी, बाजरी, मका व रागी या माहितीचा समावेश असावा. त्यामुळे पुन्हा धान्य आणल्याबरोबर या नोंदवहीवरून पूर्वी दिलेला ७/१२ चा उतारा काढून आणलेले शेतकऱ्याचे धान्य त्याच्या स्वतःच्या उत्पादनातील आहे याची खात्री करून घेता येईल.
- ५.४.५.६ केंद्र शासनाने पणन हंगाम २०१९-२० पासून राज्यातील शेतकऱ्यांची सीमांत, लघु, मध्यम, मोठे शेतकरी अशी जमीनधारणेवर आधारित तसेच अनु. जाती, अनु. जमाती, इतर व अवर्गीकृत अशी वर्गवारी करून माहिती देण्याची विनंती राज्य शासनास केली आहे. सबब अशी माहिती उपलब्ध करून देण्याकरिता खरेदी करतेवेळी, धान/भरडधान्य खरेदी केलेल्या शेतकऱ्यांकडून त्यांच्या जमिनीचा नमुना ८ (अ) तसेच शेतकऱ्यांच्या जातीबाबतचे स्वयं घोषणापत्र (Self-Declaration) घेऊन, याची प्रत घेऊन अभिकर्ता संस्थांनी लघु, मध्यम, व मोठे तसेच जातनिहाय अशी शेतकऱ्यांची वर्गवारी करावी. अशी वर्गवारी **परिशिष्ट क्र. IV** मधील नमुन्यात शासनास वेळोवेळी सादर करावी.
- ५.४.५.७ काही ठिकाणी धान्याखालील क्षेत्र व सरासरी उत्पादकता याचा विचार न करता फार मोठ्या प्रमाणावर (अप्रत्यक्षपणे व्यापाऱ्यांचे) धान्याची खरेदी केली जाते असे निदर्शनास आले आहे. यास्तव शेतकऱ्यांचे ७/१२ उतान्यानुसार पीकाखालील क्षेत्र, या वर्षीची पिक परिस्थिती (पैसेवारी) पीकाचे सरासरी उत्पादन या बाबी विचारात घेऊन धान/भरडधान्य खरेदी करण्यात यावे.

- ५.४.५.८ संबंधीत जिल्हाधिकाऱ्यांनी दर हेक्टरी उत्पादकतेची जिल्हानिहाय मर्यादा जिल्हा अधीक्षक कृषी अधिकाऱ्यांकडून सदर शासन निर्णय प्रसिद्ध झाल्यापासून १५ दिवसांच्या आत प्राप्त करून अभिकर्ता संस्थांना व BeAM यांना उपलब्ध करून द्यावी. सदर प्रकरणाची कार्यवाही विहित मुदतीत होईल याची सुनिश्चिती करण्याची जबाबदारी जिल्हा पणन अधिकारी/ प्रादेशिक व्यवस्थापक यांची असेल. कोणत्याही परिस्थितीत मर्यादेपेक्षा जास्त खरेदी होणार नाही याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल. अशी खरेदी झाल्याचे निदर्शनास आल्यास तात्काळ शासनास अवगत करण्यात यावे.
- ५.४.५.९ खरेदी केंद्रांवर व्यापाऱ्यांच्या/दलालांच्या/मध्यस्थांच्या धानाची खरेदी होत असल्याचे निदर्शनास आल्यास, किंवा कोणत्याही प्रकारे योजनेंतर्गत खरेदी धानाचा/भरडधान्याचा अपहार/गैरव्यवहार/अफरातफर याबाबतची प्रकरणे निदर्शनास आल्यास अशा खरेदी केंद्रांवर व संबंधित उप-अभिकर्ता संस्थांवर, अभिकर्ता संस्थांनी कठोर कारवाई करावी. त्याचा मुद्देनिहाय अहवाल शासनास तात्काळ सादर करावा.
- ५.४.५.१० व्यापाऱ्यांकडून गतवर्षीचे धान/भरडधान्य पुन्हा खरेदी केंद्रावर विकले जाण्याची शक्यता विचारात घेऊन गतवर्षाचे जुने धान/भरडधान्य कोणत्याही परिस्थितीत खरेदी केले जाणार नाही व केवळ शेतकऱ्यांकडून उत्पादित झालेले नवे (पणन हंगाम २०२६-२७ मधील) धान/भरडधान्यच खरेदी केले जाईल याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल. जुने किंवा बिगर शेतकऱ्यांकडून धान/भरडधान्य खरेदी झाल्यास त्याची पूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांवर राहिल.
- ५.४.५.११ ट्रकने वा तत्सम वाहनातून आणलेले धान/भरडधान्य स्विकारण्यापूर्वी सदर धान/भरडधान्य संबंधित शेतकऱ्याचेच असल्याची पूर्णपणे खात्री करून घ्यावी.
- ५.४.५.१२ गत हंगामात काही अभिकर्ता संस्थांनी खरेदी केलेला धान साठा मिलधारकांना देण्यात आलेल्या Delivery Order (D.O.) नुसार उपलब्ध करून दिलेला नाही. तसेच काही संस्थांकडे ऑनलाईन पोर्टल वरील लॉट एंट्री नुसार धान साठा आढळून आलेला नाही. त्यामुळे अशा संस्थांनी धान खरेदी मध्ये गैरव्यवहार केल्याचे स्पष्ट होत असल्याने धान खरेदी करणाऱ्या ज्या उपअभिकर्ता संस्थांकडून खरेदी केलेल्या धान साठा भरडाईसाठी नियमानुसार उपलब्ध न झाल्यास अथवा धान खरेदी मध्ये संस्थेने गैरव्यवहार केल्याचे स्पष्ट निदर्शनास आल्यास अशा संस्थांवर/संस्था चालकांवर (अध्यक्ष, संचालक मंडळ संस्थेचे कर्मचारी ई.) यांचे वर जिल्हा समन्वय समितीच्या मान्यतेने गुन्हे दाखल करण्यासह कायदेशीर कारवाई करून जिल्हाधिकारी कार्यालयामार्फत आर.आर.सी.प्रक्रियेद्वारे शासकीय रकमेची भरपाई करून घेण्यात यावी. तसेच त्याचा मुद्देनिहाय अहवाल शासनास तात्काळ सादर करावा. अहवाल सादर करण्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल.
- ५.४.५.१३ केंद्र शासनाच्या दि.०२.०५.२०१९ रोजीच्या पत्रान्वये दिलेल्या सूचनांनुसार धान/भरडधान्य खरेदीच्या रकमांची अदायगी तसेच अनुषांगिक खर्चाची अदायगी PFMS प्रणालीद्वारे करणे

बंधनकारक आहे. शेतक-यांना योजनेतर्गत या दृष्टीने अभिकर्ता संस्थांनी विशेष मोहिम राबवून सर्व संबंधित शेतकऱ्यांचे नोंदणीकरण करण्याची दक्षता घ्यावी. धान/भरडधान्य खरेदीच्या रकमांची अदायगी आधार सिडेड खात्यांमध्ये करण्याबाबत शेतक-यांना अवगत करावे. नोंदणीवेळी या बाबी शेतक-यांच्या निदर्शनास आणून देण्यात याव्यात. खरेदी केंद्रांवर याच्या ठळक सुचना लावण्यात याव्यात. या दृष्टीने अभिकर्ता संस्थांनी विशेष मोहिम राबवून सर्व संबंधित शेतकऱ्यांना अवगत करावे.

५.४.५.१४ धान खरेदी केंद्रांवर/धान साठवणूक केलेल्या गोदामांमध्ये सी.सी.टी.व्ही. (CCTV) लावून त्याचे रेकॉर्डिंग जतन करण्यात यावे. शासनाने मागणी केल्यास सदर रेकॉर्डिंग उपलब्ध करून देण्यात यावे. याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्था यांची असेल.

५.५ तपासणी:-

५.५.१ भारतीय अन्न महामंडळाचे/राज्य शासनाचे अधिकारी खरेदी केंद्रांना भेटी देऊन नियमितपणे विहित पद्धतीने खरेदी होत आहे किंवा नाही, याची तपासणी करतील आणि त्यांनी दिलेला सल्ला विचारात घेऊन, खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी त्याप्रमाणे सुधारीत कार्यवाही/उपाययोजना करणे आवश्यक राहिल. तसेच त्याबाबतचा कार्यपूर्ती अहवाल त्या अधिकाऱ्यास तसेच शासनास सादर करणे अभिकर्ता संस्थांना बंधनकारक राहिल.

५.५.२ खरेदी केलेले धान/भरडधान्य विहित विनिर्देशानुसार (Uniform Specifications) नसेल, तर असे धान/भरडधान्य नाकारण्याचा अधिकार राज्य शासनाच्या पथकास असेल. तसेच आवश्यकतेनुसार राज्य शासन गुणवत्ता तपासणी करण्यासाठी त्रयस्थ संस्थेचीही मदत घेऊ शकेल.

५.५.३ जिल्हाधिकाऱ्यांनी धान/भरडधान्य खरेदीच्या कालावधीत दर्जा नियंत्रण व दक्षता पथकाची स्थापना करावी. या पथकाद्वारे विशेष मोहिम राबवून नॉन एफ.ए.क्यू. दर्जाचे धान/भरडधान्य खरेदी होण्यास जबाबदार असणाऱ्या अधिकारी व कर्मचाऱ्यांविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करावी. त्याचा अहवाल शासनास सादर करावा.

५.५.४ पूर्वानुभवानुसार असे लक्षात आलेले आहे की, राज्यातील खरेदी केंद्रांवर बाहेरील राज्यातील धान विक्रीकरिता आणण्यात येतो. अशा प्रकारे बाहेरील राज्यातील धान कोणत्याही परिस्थितीत राज्यात विक्रीकरिता येऊ नये याकरिता जिल्हाधिकारी यांनी पथक स्थापन करावे. अशाप्रकारच्या घटना निदर्शनास आल्यास संबंधित पथकामार्फत उचित कारवाई करून त्याचा अहवाल शासनास सादर करावा. अशा खरेदी केंद्रांवर कायमस्वरूपी बंदीसह आवश्यकतेनुसार अन्य उचित कार्यवाही करण्यात येईल.

५.५.५ दक्षता पथक/जिल्हास्तरावरील अधिकाऱ्यांनी केलेल्या तपासणीचा अहवाल दर आठवड्याला शासनास सादर करणे बंधनकारक राहिल.

५.६ बारदाना खरेदी:-

- ५.६.१ दोन्ही अभिकर्ता संस्थांना संपूर्ण हंगामाकरिता लागणारा बारदाना शासनामार्फत (कार्यासन नापु-१६ ब, अनापु व ग्रासंवि, मंत्रालय, मुंबई) केंद्र शासनाच्या निर्देशानुसार उपलब्ध करून दिला जाईल. जिल्हा/तालुका स्तरावरील गोदामांमध्ये/खरेदी केंद्रांवर वेळेत उपलब्ध करून करून दिला जाईल याची खबरदारी अभिकर्ता संस्थांनी घ्यावी.
- ५.६.२ मागील पणन हंगाम संपल्यानंतर ज्युट कमिशनरकडील प्राप्त झालेला नवीन बारदाना केंद्र शासनाच्या दि.१८.०५.२०१७ व दि.१३.१२.२०१८ च्या पत्रातील सूचनांप्रमाणे, चालू खरीप पणन हंगाम २०२६-२७ करिता Left Over बारदाना म्हणून वापरावा याबाबतचा बारदान्याचा हिशोब दि.१३.१२.२०१८ परिपत्रकासोबतच्या परि.१ मधील विवरणपत्रात (परिशिष्ट VI) दोन्ही अभिकर्ता संस्थांनी शासनास (कार्यासन नापु-१६ ब, अनापु व ग्रासंवि, मंत्रालय, मुंबई) सादर करावा.
- ५.६.३ केंद्र शासनाच्या सूचनांनुसार नवीन/जुना ज्युट बारदान्याच्या तुटवड्यामुळे आवश्यकता भासल्यास अभिकर्ता संस्थांनी शासन मान्यता घेऊन मिलर्सकडील/ शेतकऱ्यांकडील बारदाना वापरावा व त्याबाबतचा हिशोब दोन्ही अभिकर्ता संस्थांनी शासनास (कार्यासन नापु-१६ ब, अनापु व ग्रासंवि, मंत्रालय, मुंबई) सादर करावा.
- ५.६.४ मिलर्सकडे जमा होत असलेला बारदाना मिलर्सकडुन परत घेण्याबाबत अथवा सदर बारदान्याची रक्कम शासन स्तरावरून वसूल करण्याबाबतचे धोरण निश्चित करून स्वतंत्रपणे कळविण्यात येईल.
- ५.६.५ अभिकर्ता संस्थांनी यापूर्वी मिलर्सकडील देय रक्कमेतून बारदान्याची जी रक्कम वसूल केली असेल, ती रक्कम वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयात जमा करावी. तसेच अशा बारदान्याचा हिशोब/तपशील कार्यासन नापु-१६ ब, अनापु व ग्रासंवि, मंत्रालय, मुंबई यांना सादर करावा.
- ५.६.६ भरडाईसाठी गिरणीमालकांना धान देताना धानाच्या गोण्या प्रमाणितच असल्या पाहिजेत. अशा प्रमाणित १०% गोण्यांचे चाचणी वजन करून गिरणीमालकांना धान द्यावे. तपासणीदरम्यान गोण्या प्रमाणित नसल्याचे आढळल्यास संबंधित अधिकारी/कर्मचारी यांच्यावर शिस्तभंगाची कारवाई करण्यात यावी. याबाबतचे संनियंत्रण दोन्ही अभिकर्ता संस्थांच्या व्यवस्थापकीय संचालकांनी करावे.
- ५.६.७ अभिकर्ता संस्थांनी खरेदी केंद्रावर आलेल्या "अ" दर्जाच्या तांदूळाच्या गोणीवर इंग्रजीतील कॅपिटल लेटर "A", तर सर्वसाधारण (Common) दर्जाच्या तांदूळाच्या गोणीवर "C" असे अक्षर मार्किंग करावे.
- ५.६.८ धान खरेदी करण्यासाठी एकदा वापरलेला बारदाना पुन्हा धान खरेदीसाठी वापरताना तो बुरशीयुक्त, फाटलेला, तुटलेला किंवा विरलेला नसावा. त्याचबरोबर ५० किलो क्षमतेच्या बारदान्याचे वजन ५०० ग्रॅमपेक्षा कमी असू नये. असे कोणत्याही तपासणीच्या वेळी आढळल्यास

जबाबदार असलेल्या अधिकारी/कर्मचारी यांच्यावर अभिकर्ता संस्थेने तात्काळ कारवाई करावी. याबाबतचेही संनियंत्रण दोन्ही अभिकर्ता संस्थांच्या व्यवस्थापकीय संचालकांनी करावे.

५.६.९ धान/सीएमआर व भरडधान्य खरेदीसाठी बारदान्याचा वापर केंद्र शासनाच्या दि.१३.१२.२०१८ च्या पत्रातील सूचनांनुसार करावा. याव्यतिरिक्त बारदानासंदर्भात केंद्र शासनाकडून वेळावेळी प्राप्त होणाऱ्या सूचनांनुसार कार्यासन नापु-१६ ब, अनापु व ग्रासंवि, मंत्रालय, मुंबई यांनी दोन्ही अभिकर्ता संस्थांना आवश्यक सूचना द्याव्यात.

५.६.१० खरेदी केंद्रावर प्राप्त झालेला नवीन व जुना बारदाना तसेच त्याच्या वापराच्या नोंदी BeAM च्या पोर्टलवर घेणे खरेदी केंद्रांना बंधनकारक राहिल. दोन्ही अभिकर्ता संस्थांनी याबाबीचे त्यांच्या स्तरावर संनियंत्रण करावे व त्याबाबतचा मासिक अहवाल आवश्यकतेनुसार शासनास सादर करण्याची जबाबदारी दोन्ही अभिकर्ता संस्थांची राहिल.

५.६.११ ज्या बारदान्यांमध्ये धान/भरडधान्य भरलेले आहे, ते बारदाने केंद्र शासनाने वेळोवेळी विहित केलेल्या परिमाणानुसार आहेत अथवा नाहीत, याची तपासणी जिल्हा पुरवठा अधिकारी व अभिकर्ता संस्था यांच्या प्रतिनिधींनी एकत्रितरित्या करावी. याबाबतच्या नोंदी खरेदी केंद्रावर जतन कराव्यात. या तपासणीत केंद्र शासनाच्या बारदानांविषयीची मानांकने पूर्ण करत नसलेला बारदाना दिसून आल्यास ती नाकारावीत. तसेच निविदाकाराकडून उपलब्ध केलेले बारदाने केंद्र शासनाच्या बारदानांविषयीची मानांकने पूर्ण करत नसल्याचे निदर्शनास आल्यास निविदाकाराच्या/शासनाच्या (कार्यासन नापु-१६ ब, अनापु व ग्रासंवि, मंत्रालय, मुंबई) निदर्शनास आणावे व ते संबंधितांकडून बदलून घेण्यात यावेत. कमी प्रतीचे बारदाने वापरण्यात येणार नाहीत, याची दक्षता अभिकर्ता संस्थांनी घ्यावी. अशा प्रकारच्या तक्रारी शासनाकडे प्राप्त झाल्यास त्या आधारे शासनस्तरावरून आवश्यकता भासल्यास समिती गठित करून तपासणी करण्यात यावी आणि त्या तपासणी अहवालाच्या आधारे अभिकर्ता संस्थांनी केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल शासनास सादर करणे अभिकर्ता संस्थांना बंधनकारक राहिल.

५.६.१२ खरेदी केलेल्या धान्याची (ज्वारी, बाजरी मका व रागी) साठवणूक :-

५.६.१२.१ भरडधान्य(ज्वारी, बाजरी मका व रागी) साठवणूक-

५.६.१२.२ अभिकर्ता संस्थांनी विनिर्देशानुसार खरेदी केलेले ज्वारी, बाजरी, मका व रागी हे भरडधान्य राज्य शासनाच्या प्रतिनिधीने, शक्यतो त्याच दिवशी केंद्राजवळच्या गोदामात पूर्ण वजन करून व दर्जाची खात्री करून जिल्हाधिकारी यांनी ठरविल्याप्रमाणे ताब्यात घ्यावे व त्याची नोंद गोदाम लेख्यामध्ये नियमितपणे घ्यावी.

५.६.१२.३ जिल्हाधिकारी/जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी भरडधान्य ताब्यात घेताना ते एफ.ए.क्यू. दर्जाचे आहे, याची प्रत्यक्ष खातरजमा करावी. तसेच, याबाबतचे प्रमाणपत्र भारतीय अन्न महामंडळाकडे पाठवावे.

५.६.१२.४ आवश्यकता भासल्यास साठवणूकीसाठी केंद्र व राज्य वखार महामंडळाची/सहकारी संस्थांची, खाजगी गोदामे भाड्याने घेण्यात यावीत.

- ५.६.१२.५ भाड्याने घेण्यात आलेल्या गोदाम भाड्याकरीता केंद्र शासनाने खरीप पणन हंगाम २०२६-२७ करीता तात्पुरत्या दरपत्रकान्वये (Provisional Cost Sheet) मंजूर केलेल्या दराने गोदाम भाडे अदा करण्यात येईल. अपवादात्मक परिस्थितीत सदर दरांपेक्षा अधिक खर्च होणार असल्यास, त्याबाबतचा प्रस्ताव अभिकर्ता संस्थानी/जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी योग्य समर्थनासह प्रशासकीय विभागामार्फत शासनास सादर करावा.
- ५.६.१२.६ भरडधान्याचा खरेदी कालावधी संपल्यानंतर एका आठवड्याच्या आत गोदामनिहाय साठविण्यात आलेल्या भरडधान्याचा (ज्वारी, बाजरी, मका, व रागी) तपशील शासनास सादर करण्यात यावा. यासोबत सदरचे भरडधान्य एफ.ए.क्यू.दर्जाचे असल्याबाबतच्या प्रमाणपत्राची प्रत देखील सादर करण्यात यावी.
- ५.६.१२.७ भरडधान्याची साठवणूक, वितरण व विल्हेवाट इ. बाबत केंद्र शासनाने दि.०७.१२.२०२१ व दि.२८.०३.२०२२ रोजी निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचे तंतोतंत पालन होईल याची दक्षता जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी घेणे आवश्यक आहे.
- ५.६.१२.८ भरडधान्याची साठवणूक जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्या गोदामांमध्ये झाल्यानंतर सदर गोदामाचे भाडे खर्च, हमाली भाडे, वाहतूक खर्च राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायदा, २०१३ अंतर्गत करावा.

५.६.१३ धानाची साठवणूक व भरडाई :-

- ५.६.१३.१ धानाच्या बाबतीत साठवणूकीची सर्वस्वी जबाबदारी संबंधित अभिकर्ता संस्थांची राहिल. खरेदी केलेले धान, अभिकर्ता संस्थांच्या ताब्यातच राहिल. त्यासाठी आवश्यकतेप्रमाणे संबंधित अभिकर्ता संस्थांनी गोदामे भाड्याने घ्यावीत. संबंधित जिल्हाधिकारी/जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्या गोदामात तांदूळ प्रत्यक्ष जमा करेपर्यंत धानाची साठवणूक, सुरक्षितता, वाहतूक, भरडाई, याची सर्व जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असून ती कामे अभिकर्ता संस्थांनी करावयाची आहेत. अभिकर्ता संस्थानी उपअभिकर्ता संस्था धान साठवणूक करणार असलेल्या गोदामांची यादी करावी. या गोदामांव्यतिरिक्त अन्य गोदामांमध्ये धानाची परस्पर वाहतूक/साठवणूक करू नये. अशा बाबी निदर्शनास आल्यास त्याची जबाबदारी सर्वस्वी अभिकर्ता संस्थांची राहिल.
- ५.६.१३.२ खरेदी केलेल्या धानामधील भरडाईस दिलेल्या धानाव्यतिरिक्त उर्वरित सर्व धान खरेदी केंद्राच्या ताब्यात असणे आवश्यक आहे. त्याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल. सदर प्रकरणी अनियमितता आढळून आल्यास शासनाकडून आवश्यकतेनुसार उचित कार्यवाही करण्यात येईल.
- ५.६.१३.३ धान जिल्हाधिकाऱ्यांनी ताब्यात घ्यावयाचे नाही. अभिकर्ता संस्थांनी विहित पद्धतीने मिलर्सची नेमणूक करून केंद्र शासनाच्या अटी व शर्तीनुसार धानाची भरडाई करून घ्यावयाची आहे व तयार झालेला ग्राहकोपयोगी तांदुळ जिल्हाधिकाऱ्यांच्या शासकीय गोदामात जमा करावयाचा आहे. याबाबत केंद्र शासन ठरवेल ते विनिर्देश भरडाई, साठवणूक

आकार, वाहतूक खर्च व इतर अटी आणि शर्ती लागू राहतील. **धान भरडाईबाबतच्या सविस्तर सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.** यानुषंगाने कळविण्यात येत आहे की, पणन हंगाम २०२६-२७ साठी केंद्र शासनाकडून improved rice चे उद्दिष्ट प्राप्त झाले आहे. हे उद्दिष्ट प्राप्त करण्यासाठी अभिकर्ता संस्थांनी नियोजन करावे. तसेच केंद्र शासनाने संदर्भ ४ अन्वये कळविल्याप्रमाणे गिरणीधारकांसोबत करारनामा करताना आवश्यक त्या अटींचा समावेश करावा.

५.६.१३.४ केंद्र शासन खरेदी केलेल्या धानाच्या साठवणूकीसाठी तात्पुरत्या दरपत्रकानुसार दरमहा (केवळ २ महिन्यांसाठी) गोदाम भाडे दर मंजूर करते. त्यामुळे खरेदी केलेला धान दोन महिने पूर्ण होण्यापुर्वीच भरडाईस देण्याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल. त्यासाठी अभिकर्ता संस्थांना खरेदी केंद्रावरील धान साठ्याची नोंद घेऊन तो भरडाईला देण्यासाठी दर १५ दिवसांचे नियोजन करणे बंधनकारक आहे.

५.६.१३.५ भरडाईसाठी मिलर्सना धान तात्काळ उपलब्ध करून देणे व धान भरडाई करून केंद्र शासनाच्या अटी व शर्तीनुसार सीएमआरफोर्टीफाईड तांदुळ/ विहित कालावधीत जिल्हाधिकारी यांच्या गोदामात जमा करणे, याची संपूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल. याबाबत कोणत्याही कारणामुळे विलंब लागल्यास त्या विलंबासाठी होणाऱ्या कारवाईची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल, याची नोंद घ्यावी.

५.६.१३.६ अभिकर्ता संस्थांनी धानाचे दर्जाबद्दल विशेष दक्षता घ्यावी. धान भरडाईअंती प्राप्त होणाऱ्या सीएमआर तांदूळासाठी कलर कोडींग (Colour coding) केलेल्या गोण्या वापरण्याबाबत केंद्र शासनाने दिलेल्या सूचनांची अंमलबजावणी करण्याविषयी **परिशिष्ट II** नुसार करण्यात यावी.

५.७ धान / भरडधान्य साठा साठविण्याबाबत-

अभिकर्ता संस्थांनी विनिर्देशानुसार खरेदी केलेले भरडधान्य व धान हे उघड्यावर साठवू नये. अत्यंत अपवादात्मक परिस्थितीत साठा उघड्यावर साठविण्याची गरज उद्भवल्यास ते साठविण्यापूर्वी अशा अन्नधान्याच्या थप्प्याखाली व आजूबाजूस ड्रेनेज पुरवून त्यावरून पूर्णपणे पुरेशा ताडपत्र्यांनी झाकून ठेवण्याची व्यवस्था करावी. तसेच गरजेनुसार नियमित ठेकेदाराकडून वेळीच धुरीकरण करून धान्याचे किडीपासून संरक्षण करावे. कोणत्याही परिस्थितीत उघड्यावर साठविण्यात आलेला धान्याचा साठा पावसामुळे भिजणार नाही व धान्य थप्प्यांना खालून किंवा बाजूने ओल लागणार नाही व पावसाळ्यात सुध्दा असा साठा उघड्यावर राहीला तरी धान्य खराब होणार नाही, याची दक्षता घेवूनच गोदामाबाहेर असलेल्या धान्याच्या सुरक्षिततेची प्रथम पासूनच व्यवस्था करावी. याबाबत शासन पत्र, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग क्रमांक : संकीर्ण-१२९८/१५/प्र.क्र.२५७९/ना.पु.२९, दिनांक ०३ ऑगस्ट, १९९८ (परिशिष्ट III) अन्वये विहित केलेल्या संहितेचे कटाक्षाने पालन करण्यात यावे. धान/भरडधान्य खरेदी केल्यानंतर ते राज्य शासन/भारतीय अन्न महामंडळ यांच्या पथकास मोजता येईल (Physical Verification) अशा पद्धतीने रचण्यात यावे.

५.८ इतर:-

- ५.८.१ उप अभिकर्त्याची नेमणूक मुख्य अभिकर्ता संस्थांनी स्वतःच्या जबाबदारीवर करावी. जिल्हाधिकाऱ्यांनी उप अभिकर्त्यांना प्राधिकारपत्रे देऊ नयेत. उप अभिकर्त्यांच्या नेमणूकीशी शासनाचा काहीही प्रत्यक्ष संबंध राहणार नाही, याची नोंद घ्यावी.
- ५.८.२ शेतकऱ्याने उत्पादित केलेल्या उत्पादनाची महाराष्ट्र कृषि उत्पन्न खरेदी (नियमन) नियम, १९६३ च्या नियम ३२ (ड) अन्वये, कृषि उत्पन्न बाजार समितीच्या क्षेत्रात केंद्र शासनाच्या किमान आधारभूत किंमत योजनेंतर्गत जाहीर करण्यात आलेल्या हमी भावापेक्षा कमी दराने खरेदी केली जाणार नाही, याबाबत बाजार समितीने दक्षता घेणे आवश्यक आहे. त्यानुसार "बाजार समितीने अशा प्रकारांना आळा घातला नाही तर त्यांच्याविरुद्ध उपरोक्त नियमांच्या नियम ४५ अन्वये शासन योग्य ती कारवाई करू शकेल." ही बाब संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांनी त्यांच्या क्षेत्रातील सर्व कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांच्या निदर्शनास आणून द्यावी. किमान आधारभूत किंमत योजनेंतर्गत जाहीर केलेल्या धान्याचा दर्जा, विहित विनिर्देश व किंमतीबाबतचे फलक ठळक अक्षरात दर्शनी भागात लावण्यासाठी जिल्हाधिकाऱ्यांनी कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांना सक्त सूचना द्याव्यात व बाजार समित्यांनी त्याची काटेकोर अंमलबजावणी करावी. एफ.ए.क्यू.दर्जाचे धान/भरडधान्याचे हमी भावापेक्षा कमी भावाने व्यवहार होणार नाहीत, याची दक्षता घ्यावी.
- ५.८.३ पूर्वाभुवनानुसार कृषि उत्पन्न बाजार समितीच्या क्षेत्रात आधारभूत किंमतीपेक्षा कमी भावाने झालेल्या खरेदी संदर्भात केंद्र शासनाकडून राज्य शासनाकडे कारणमीमांसा विचारण्यात येते व याबाबत संबंधितांचा खुलासा मागविल्यावर बहुतांशी अशी खरेदी नॉन एफएक्यू दर्जाच्या धान/भरडधान्याची झालेली असल्याचे दिसून येते. मात्र, अशा कमी दराने होणाऱ्या खरेदी व्यवहाराबाबत कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांनी संबंधितांना खरेदी विक्री दरांची माहिती देताना/अहवाल पाठविताना एफ.ए.क्यू/नॉन एफ.ए.क्यू दर्जाबाबत विनिर्दिष्टपणे माहिती न पुरविल्यामुळे बहुतांशी प्रकरणात केंद्र शासनाकडून राज्याकडे पत्रव्यवहार करण्यात येतो. यास्तव, कोणत्याही बाजार समित्यांनी त्यांच्या क्षेत्रात खरेदी झालेल्या धान तसेच भरडधान्याचे दर कोणत्याही माध्यमाद्वारे प्रसिध्द करताना किंवा कळवितांना खरेदी विक्रीच्या दराबरोबरच एफ.ए.क्यू व नॉन एफ.ए.क्यू दर्जाबाबतसुध्दा उल्लेख करावा, अशाही सक्त सूचना सर्व जिल्हाधिकाऱ्यांनी त्यांच्या क्षेत्रातील कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांना द्याव्यात.
- ५.८.४ आधारभूत किंमत योजनेखाली धान, ज्वारी, बाजरी, मका व रागी खरेदी करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, मुंबई व आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक यांना द्यावयाचा अनुषंगिक खर्च खरीप पणन हंगाम २०२६-२७ करिता केंद्र शासनाने मंजूर केलेल्या तात्पुरत्या दरपत्रकान्वये (Provisional Cost Sheet) वसुलपात्र रक्कम वजा जाता उर्वरित रक्कम अदा करण्यात येईल.
- ५.८.५ वरील योजनेंतर्गत खरेदी केलेल्या भरडधान्य व धानामधील तूट/घट केंद्र शासनाने मान्य केली तर त्याप्रमाणातच प्रकरणनिहाय अनुज्ञेय राहील.

६) धान भरडधान्य खरेदीचा कालावधी :-

हंगाम	पीक	खरेदी कालावधी
खरीप पणन हंगाम	धान	१.१०.२०२६ ते दि.३१.०३.२०२७
	भरडधान्य	१.१०.२०२६ ते ३१.१२.२०२६
रबी पणन हंगाम	केंद्र शासनाकडून प्राप्त सूचनांनुसार स्वतंत्रपणे कळविण्यात येईल.	

उपरोक्त कालावधीत अभिकर्ता संस्थांनी शेतक-यांकडून विहीत पद्धतीने धान खरेदी करून घ्यावे.

७) चुकारे

७.१ हंगामाच्या सुरुवातीस शेतकरी प्रदानासाठी एकूण खरेदी उद्दिष्टानुसार खरेदी खर्चाची २०% रक्कम वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयाने आहरित करावी व आवश्यकता असल्यास अग्रिम स्वरूपात अभिकर्ता संस्थांना उपलब्ध करून देण्यात येईल. शेतकऱ्यांकडून खरेदी केलेल्या धान व भरडधान्याची किंमत अभिकर्ता संस्थांच्या मुख्यालय/वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयामार्फत शेतकऱ्यांना त्वरित प्रदान करण्यात येईल. केंद्र शासनाच्या निर्देशाप्रमाणे सदर रक्कम धान/भरडधान्य खरेदी केलेल्या दिवसापासून पुढील २ दिवसांत अभिकर्ता संस्थांच्या मुख्यालय/वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयामार्फत शेतकऱ्यांच्या खात्यामध्ये जमा करण्यात यावी. वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयामार्फत शेतकरी प्रदान करावयाचे झाल्यास वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयाने दोन्ही अभिकर्ता संस्थांनी त्यांचे स्तरावर अंतिम करून BeAM पोर्टलद्वारे अदायगी करीता शिफारस केलेल्या धान/भरडधान्य खरेदीच्या प्रमाणित तपशिलानुसार पीएफएमएस प्रणालीद्वारे शेतकऱ्यांचे प्रदान करावे. शेतकऱ्यांचे प्रदान अभिकर्ता संस्था स्तरावरून अंतिम केले जाणार असल्याने वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयामार्फत प्रदानांची कोणतीही तपासणी केली जाणार नसून शिफारस केलेल्या रकमेचे प्रदान करण्यात येईल. धान/भरडधान्य खरेदीचे परिमाण व रक्कम याच्या अचूकतेची संपूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल.

७.२ अभिकर्ता संस्था (जिल्हा पणन अधिकारी/प्रादेशिक व्यवस्थापक) यांनी धान/भरडधान्य खरेदी केलेल्या दिवशीच खरेदी प्रमाणीकरण (purchase verification) करणे बंधनकारक आहे.

७.३ अभिकर्ता संस्थांनी आधारभूत किंमत योजनेखाली खरेदी केलेल्या धानाचे व भरडधान्याचे साप्ताहिक विवरणपत्र जिल्हा पुरवठा अधिकारी/ सहायक जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्या प्रति स्वाक्षरीसह प्राप्त होताच सामान्य दर्जाच्या धानासाठी प्रती क्विंटल रु.२४४१/- व अ दर्जाच्या धानासाठी प्रती क्विंटल रु.२४६१/-प्रमाणे रक्कम अदा करावी. तसेच ज्वारी (मालदांडी) साठी प्रती क्विंटल रु.४०७३/-, ज्वारी (संकरित) साठी प्रती क्विंटल रु.४०२३/-, बाजरी साठी प्रती क्विंटल रु.२९००/-, मक्यासाठी प्रती क्विंटल रु.२४१०/-, रागीसाठी प्रती क्विंटल रु.५२०५/- याप्रमाणे रक्कम अदा करावी.

- ७.४ अभिकर्ता संस्थांनी आधारभूत किंमत योजनेखाली खरेदी केलेल्या धानाचे विवरणपत्र जिल्हा पणन अधिकारी/ प्रादेशिक व्यवस्थापन/ जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्या डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून BeAM या ऑनलाईन प्रणालीवर वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांना सादर करणे बंधनकारक आहे.
- ७.५ भरडधान्याच्या बाबतीत अभिकर्ता संस्थांनी विवरणपत्र व धान्य शासकीय गोदामात प्राप्त झाल्याचा पुरावा, प्राप्त भरडधान्याची स्वीकृती पत्रे खरेदी नियमित कार्यपद्धतीप्रमाणे प्रत्येक आठवड्याला वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांच्या कार्यालयास सादर करावीत.
- ७.६ लाभार्थ्यांचे प्रदान (शेतकरी चुकारे) ऑनलाईन करण्याबाबत केंद्र शासनाचे निर्देश आहेत. ही बाब विचारात घेता अभिकर्ता संस्थांनी खरेदी केलेल्या धान व भरडधान्याची रक्कम अभिकर्ता संस्थांच्या मुख्यालयामार्फत/ वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयामार्फत PFMS (Public Fund Monitoring System) मार्फत थेट शेतकऱ्यांच्या खात्यामध्ये अदा करावी.
- ७.७ कोणतीही तांत्रिक अडचण उद्भवल्यास त्याबाबत अभिकर्ता संस्थांनी संबंधित कार्यालयांशी समन्वय साधून, तात्काळ कार्यवाही करून चुकारे अदा होतील याची दक्षता घ्यावी.
- ७.८ हंगामाच्या सुरुवातीस एकूण अनुषंगिक खर्चाच्या १० टक्के रक्कम मंडी लेबर चार्जस व तत्सम तातडीच्या बाबीवरील खर्चासाठी अग्रिम स्वरूपात अभिकर्ता संस्थांना अदा करण्यात येईल. उर्वरित अनुषंगिक खर्चाची रक्कम भात भरडाई करून तांदूळ शासकीय गोदामात जमा केल्यानंतर केंद्र शासनाच्या मंजूर तात्पुरते दरपत्रकानुसार जमा तांदळाच्या प्रमाणात देय रक्कम अभिकर्ता संस्थांकडील वसुलपात्र रकमा वगळून अदा करण्यात यावी.
- ७.९ केंद्र शासनाच्या CFPP (Central Foodgrains Procurement Portal) वर दैनंदिन भरण्याचे भारतीय अन्न महामंडळाचे निर्देश आहेत. त्यानुसार अभिकर्ता संस्थांनी धान/भरडधान्य खरेदीची माहिती D१ आणि D२ विवरणपत्रात भरून भारतीय अन्न महामंडळ व राज्य शासन तसेच BeAM यांना सादर करावी. BeAM यांनी सदर माहिती एकत्रित करून CFPP वर अद्ययावत करावी. तसेच त्याची एक प्रत भारतीय अन्न महामंडळ व राज्य शासन यांना दैनंदिन स्वरूपात सादर करावी.
- ७.१० अभिकर्ता संस्थांनी या योजनेतर्गत खरेदी केल्या जाणाऱ्या धान/भरडधान्यासाठी संबंधित शेतकऱ्यांच्या ऑनलाईन ७/१२ उतारा व नमुना ८ (अ) यांची पडताळणी करावी. आवश्यकता भासल्यास डिजीटल स्वाक्षरीत ७/१२ व नमुना ८ अ च्या आधारे खरेदी करता येईल. प्रस्तुत दाखले व इतर मूळ अभिलेखे त्यांच्या कार्यालयात ठेवावे. धान/भरडधान्य खरेदी प्रदानाच्या संदर्भात अतिप्रदान, दुबार प्रदान किंवा चुकीची देयके सादर करून रकमा अदा केल्या जाणार नाहीत, याबाबतची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थेची राहिल. धान/भरडधान्य खरेदी प्रदान अभिकर्ता संस्थांच्या मुख्यालयामार्फत त्यांना उपलब्ध करून दिलेल्या अग्रिम रकमेमधून केल्यास अभिकर्ता संस्थेने या योजनेतर्गत खरेदी केल्या जाणाऱ्या धान/भरडधान्यासाठी वित्तीय सल्लागार व उप सचिव कार्यालयात अग्रिम समायोजनाचे दावे सादर करताना खरेदी विवरणपत्र, PFMS प्रणालीवरील शेतकरी प्रदानाचा गोषवारा व विहित नमुन्यातील उपयोगिता प्रमाणपत्रासोबत खालीलप्रमाणे प्रमाणपत्र सादर करावे:-

“प्रमाणित करण्यात येते की, दाव्यात दर्शविलेल्या रकमांचे यापूर्वी प्रदान करण्यात आलेले नाही. सदर दाव्यातील परिगणना खरेदी केंद्रे / संबंधित कार्यालयात ठेवण्यात आलेल्या मूळ अभिलेख्यासोबत ७/१२, ८अ, पीकपेरा पडताळणी करून कृषी विभागाने या क्षेत्राकरिता निश्चित केलेले सरासरी उत्पन्नाच्या मर्यादेत धान खरेदी केल्याचे सुनिश्चित करून चुकारे केंद्र शासनाच्या सूचनेनुसार PFMS प्रणालीद्वारे संबंधित शेतकऱ्यांच्या बँक खात्यात थेट वर्ग केले आहे”.

- ७.११ सदर रक्कमांचे दावे, सदर रकमांचे प्रदाने जादाचे/चुकीचे असल्यास त्याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल व त्यानुसार वसुलप्राप्त रकमा तात्काळ वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयात परत करण्यात येतील किंवा पुढील दाव्यातून वसुल करण्यात याव्यात.
- ७.१२ केंद्र शासनाने वेळोवेळी दिलेल्या निर्देशानुसार, अभिकर्ता संस्थांनी महिनानिहाय साठा विवरणपत्र, बारदाना लेखे, गोदामभाडे करार, वाहतूक भाडेदरपत्रक इ. आवश्यक दस्तऐवज अभिलेखित करावेत.
- ७.१३ अभिकर्ता संस्थांनी आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत भरडधान्य व धानाच्या खरेदीबाबतचे स्वतंत्र लेखे ठेवणे व अनुषंगिक माहिती सादर करण्याबाबतच्या सविस्तर सूचना वित्तीय सल्लागार व उपसचिव यांच्या कार्यालयाकडून तात्काळ देण्यात याव्यात.
- ७.१४ अभिकर्ता संस्थांनी धान/भरडधान्य खरेदी व अनुषंगीक खर्चाचे स्वतंत्र लेखे केंद्र शासनाच्या सूचनांप्रमाणे ठेवणे बंधनकारक असून याबाबतचे लेखा परिक्षित (Audited) विवरणपत्रे, उपयोगिता प्रमाणपत्रे व त्यासंदर्भातील आवश्यक अभिलेखांसह पणन हंगाम संपल्यानंतर ०३ महिन्यांच्या आत विहित नमुन्यात वित्तीय सल्लागार व उप सचिव कार्यालयास सादर करणे बंधनकारक राहिल.
- ७.१५ शेतकऱ्यांचे चुकारे तातडीने अदा करण्यासाठी शासनाकडून आवश्यक असल्यास स्वतंत्रपणे वेळोवेळी सुचना निर्गमित करण्यात येतील.

८) कंट्रोल रूम:-

- ८.१ आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत खरेदी करण्यात येणाऱ्या धान/भरडधान्याचा (ज्वारी, बाजरी, मका व रागी) नियमित अहवाल केंद्र शासन/भारतीय अन्न महामंडळास पाठविण्याची कार्यवाही वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयामार्फत करण्यात यावी.
- ८.२ सदर योजना राबविताना केंद्रीकृत नियंत्रण रहावे याकरिता, जिल्हा स्तरावर व शासनस्तरावर नियंत्रण कक्षाची (Control Room) स्थापना करण्यात यावी. जिल्हास्तरावरील नियंत्रण कक्षाचे व्यवस्थापन अभिकर्ता संस्थांनी करावे. त्याकरिताचा तांत्रिक मनुष्यबळ, दूरध्वनी सुविधा आदिबाबतचा खर्च केंद्र शासनाकडून सदर योजनेकरिता प्राप्त होणाऱ्या प्रशासकीय खर्चातून करण्यात यावा. त्याकरिता कोणताही अतिरिक्त खर्च राज्य शासनमार्फत अदा करण्यात येणार नाही. सदर नियंत्रण कक्षाची कार्ये खालीलप्रमाणे असतील:-

A. धान खरेदीबाबत प्राप्त तक्रारीबाबत कार्यवाही .

B. धान खरेदी प्रक्रीयेमध्ये येणाऱ्या अडचणीबाबत Helpline म्हणून कार्य.

C. धान खरेदीकरिताच्या ऑनलाईन पोर्टलवर माहिती upload करणे.

८.३ अभिकर्ता संस्थांनी दररोजचा जिल्हानिहाय खरेदी अहवाल सायंकाळी ५.३० पर्यंत शासनस्तरावरील कंट्रोल रुमला व वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयास पाठवावा. संबंधित जिल्हाधिकारी व खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी दर शनिवारी सायंकाळपर्यंत खरेदी करण्यात आलेल्या धान व भरडधान्य खरेदीचा साप्ताहिक अहवाल **परिशिष्ट "I"** मधील नमुन्यात वित्तीय सल्लागार व उप सचिव कार्यालय, मुंबई यांच्याकडे पाठवून त्याची एक प्रत उप सचिव (किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजना, नापु २९) यांना द्यावी.

९ आनलाईन संकेतस्थळांवर माहिती भरणे.

- ९.१ केंद्र शासनाने किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत पारदर्शकता आणण्यासाठी विविध संकेतस्थळांचा वापर सुरु केला आहे. प्रामुख्याने CFPP, CFSP, PCSAP, WINGS, TAGGING OF RICE MILL, JPV, PV, LAT-LOG, VLTS इत्यादी.
- ९.२ राज्य शासनाकडून निवडण्यात आलेल्या संकेतस्थांवर किंवा केंद्र शासनाच्या संकेतस्थळांवर विहित प्रारुपात विहित मुदतीत माहिती भरणे याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल. केंद्र शासनाकडून प्रतिपुर्ती प्राप्त होत असताना या दस्तऐवजांची मागणी केली जाते. यामुळे या बाबी गांभीर्याने घेऊन या संकेतस्थळांवर कोणत्याही सबबीविना माहिती भरण्याची कार्यवाही अभिकर्ता संस्थांनी करावी. यासाठी आवश्यक ते सहकार्य सेवा पुरवठादार (BeAM) यांच्याकडून उपलब्ध करून घ्यावे.
- ९.३ पणन हंगाम पुर्ण झाल्यानंतर हंगामामध्ये खरेदी करण्यात आलेल्या एकूण धानाची १०० टक्के ऑनलाईन PV करण्याचे केंद्र शासनाचे निर्देश आहेत. शासनाचा पुर्वानुभाव आहे की, वारंवार पाठपुरावा केल्यानंतर देखिल अभिकर्ता संस्थांकडून याची पुर्तता केली जात नाही. तसेच प्राप्त होणारे अहवाल देखिल अपुर्ण, विहित प्रारुपात नसल्याचा अनुभव आहे. यामुळे प्रतीपुर्तीचे दावे प्राप्त करून घेण्यास अडचणी उद्भवण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. यामुळे धान खरेदी झाल्यानंतर पुढील २० दिवसात १०० टक्के आनलाईन PV पुर्ण करून त्याचे परिपुर्ण अहवाल शासनास जमा करण्यात यावेत. याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल. केंद्र शासनाकडून दिनांक २३ सप्टेंबर २०२६ रोजी भरडाईविना शिल्लक धान तसेच खरेदी केलेल्या धानाच्या १०० टक्के धानाची PV करण्यासाठी निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सुचना सोबत परिशिष्ट VIII मध्य जोडल्या आहेत.
- ९.४ योजनेंतर्गत धान व भरडधान्य तसेच सिएमआरची वाहतुक करण्यासाठी केंद्र सरकारकडून सुचना प्राप्त आहेत. त्यानुसार अशी वाहतुक करणा-या सर्व वाहनांवर VLTS व त्यानुषंगाने AIS१४० युक्त GPS ही यंत्रणा कार्यान्वित असणे बंधनकारक आहे. यासाठी केंद्र सरकार व राज्य सरकार यांच्याकडून वेळोवेळी सुचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. योजनेंतर्गत धान व भरडधान्य तसेच सिएमआरची वाहतुक करण्यासाठी या प्रणालीचे संबंधितांकडून अंमलबजावणी करण्याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल. करारनामा करताना या बाबींचा स्पष्ट समावेश करारनाम्यामध्ये करण्यात यावा.

१०. प्रतीपूर्तीचे दावे दाखल करण्यासाठी आवश्यक कार्यवाही करणे.

१०.१ वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांनी सर्व क्षेत्रीय अभिकरणांशी समन्वय साधून त्यांच्याकडून विहीत मुदतीत सर्व आवश्यक दस्तऐवज विहीत प्रारूपात उपलब्ध करून घेऊन केंद्र शासनाकडे प्रतीपूर्तीसाठी दावे दाखल करावेत. आवश्यकेनुसार बैठका आयोजित करून हंगामाच्या सुरुवातीला सर्व दस्तऐवजांची यादी क्षेत्रीय अभिकरणांनी उपलब्ध करून देण्यात यावी.

१०.२ प्रतीपूर्तीसाठी आवश्यक सर्व दस्तऐवज विहीत मुदतीत, विहीत प्रारूपात वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांना उपलब्ध करून देण्याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्था यांची असेल.

११. किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजना ही केंद्र पुरस्कृत योजना आहे. सदर योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी (योजनेंतर्गत खरेदी केलेल्या धानाच्या भरडाईसाठी) केंद्र शासन वेळोवेळी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करत असते. अशा सर्व सूचना योजनेंतर्गत काम करणाऱ्या सर्व घटकासाठी बंधनकारक असतील. अशा प्राप्त होणाऱ्या सूचनादेखील सर्व घटकासाठी बंधनकारक असतील.

१२. किमान आधारभूत किंमत योजनेंतर्गत खरेदी करण्यात येणा-या धानाचा दर्जा, परराज्यातील धानाची विक्री, सरासरी उत्पादकतेपेक्षा जास्त धान खरेदी, हमी भावापेक्षा कमी दराने खरेदी, व्यापाऱ्यांच्या/दलालांच्या/मध्यस्थांच्या धानाची खरेदी, कोणत्याही प्रकारे योजनेंतर्गत खरेदी धानाचा/भरडधान्याचा अपहार/गैरव्यवहार/अफरातफर या व अशा अनेक धान खरेदीशी संबंधित गैरव्यवहाराच्या तक्रारी प्राप्त होत असतात. अशा संबंधाने अभिकर्ता संस्था, जिल्हाधिकारी कार्यालय, जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्याकडून त्यांचेस्तवरून वेळोवेळी उचित कार्यवाही केली जाते. तथापि, काही प्रकरणांमध्ये असे निदर्शनास आले आहे की याबाबत शासनास अवगत करण्यात येत नाही. सबब, अशा बाबींमध्ये आपल्या स्तरावरून करण्यात येणा-या कार्यवाहीचा अहवाल शासनास सादर करण्यात यावा.

१३. धान व भरडधान्य खरेदीकरीता येणारा खर्च हा वित्तीय सल्लागार व उपसचिव यांच्या वैयक्तीक ठेव लेख्यातून मागणी क्र.एम-४, मुख्य लेखाशिर्ष ४४०८-अन्न साठवण व वखार साठवण यावरील भांडवली खर्च, ०१-अन्न, १०१-प्रापण व पुरवठा, (०२) प्रापण वितरण व किंमत नियंत्रण, (०२)(१२) मुंबई शहर किमान आधारभूत किंमत योजनेखाली भरडधान्य/धान खरेदी (अनिवार्य) (४४०८ ०३८२) २१-पुरवठा व सामग्री या लेखाशिर्षाखाली उपलब्ध अनुदानातून करण्यात यावा.

१४. धान व भरडधान्य खरेदी करीता येणारा अनुषंगिक खर्च हा मागणी क्र.एम-४, मुख्यलेखाशिर्ष ४४०८-अन्न साठवण व वखार साठवणूक यांवरील भांडवली खर्च, ०१-अन्न, १०१-प्रापण व पुरवठा, (०२) प्रापण व वितरण व किंमत नियंत्रण (०२)(१३) मुंबई शहर किमान आधारभूत किंमत योजनेखालील भरडधान्य/धान वरील अनुषंगिक खर्च (अनिवार्य) (४४०८०३९१) ५०, इतर खर्च या लेखाशिर्षाखाली उपलब्ध अनुदानातून करण्यात यावा.

१५. केंद्रशासनाकडून प्रोव्हिजनल कॉस्ट शीट मधील मंजूर दराप्रमाणे प्राप्त होणारी खरेदी व अनुषंगिक खर्चाच्या प्रतीपूर्तीची रक्कम वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयाने मागणी क्र.एम-४, मुख्यलेखाशिर्ष ४४०८ अन्न साठवण व वखार साठवण यांवरील भांडवली खर्च, ०१-अन्न, ९००, भांडवली लेख्यावरील जमा व वसुली, (०३) प्रापण वितरण व किंमत नियंत्रण, (०३) (०१) मुंबई शहर किमान आधारभूत योजनेखालील भरडधान्याची/धान भांडवली लेख्यावरील जमा व वसुली (अनिवार्य) (४४०८०४०६) ७०, वजा वसुली या लेखाशिर्षांतर्गत जमा करावी. तसेच, जिल्हा पुरवठा अधिकारी व अन्नधान्य वितरण अधिकारी यांनी सीएमआर विक्रीतून येणारी रक्कम ही उपरोक्त नमूद जमेच्या (४४०८०४०६) ७० या लेखाशिर्षात ग्रास प्रणालीद्वारे जमा करावी.
१६. सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. ६६५/२०२५/व्यय१०, दि.०३.११.२०२५ अन्वये प्राप्त सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.
१७. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२६१०१५१८३७५७३४०६ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

**PRAMOD ABAJI
PATIL**

(प्रमोद पाटील)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

Digitally signed by PRAMOD ABAJI PATIL
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=FCSCPD,
2.5.4.20=4A3B99D57D257E955ED34CA51D81F3C52100255E05C45
5E86FA1C9C82A1D82B, postalCode=400032, st=Maharashtra,
serialNumber=68D5A8ABFFDD75CBA24301AA39C12B40983F304D7
267796A32B42D4D558F1A1F, cn=PRAMOD ABAJI PATIL
Date: 2026.10.15 18:39:49 +05'30'

सहपत्र :- परिशिष्ट I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII.

प्रति,

१. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, कनमुर हाऊस, मुंबई.
२. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक
३. जिल्हाधिकारी, सर्व.
४. वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मुंबई.
५. जिल्हा पुरवठा अधिकारी, सर्व.
६. सहायक जिल्हा पुरवठा अधिकारी, सर्व.
७. जनरल मॅनेजर (महाराष्ट्र), भारतीय अन्न महामंडळ, बोरीवली (पूर्व), मुंबई.
८. उपआयुक्त (पुरवठा), सर्व विभाग.

प्रत माहितीसाठी अग्रेषित :-

१. मा.विरोधी पक्षनेता विधानसभा/विधान परिषद
२. सर्व विधान परिषद सदस्य व विधानसभा सदस्य.
३. अपर मुख्य सचिव, (पणन), सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

४. प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
 ५. प्रधान सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
 ६. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई (५ प्रती)
 ७. खाजगी सचिव, मा.मंत्री (अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण), मंत्रालय, मुंबई-३२.
 ८. मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची कार्यालये, (प्रत्येकी ५ प्रती),
 ९. ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, ग्रंथालय ६ वा मजला, विधानभवन, मुंबई. (१० प्रती)
- शासन निर्णय क्रमांक खरेदी-११२६/प्र.क्र.२८७/ना.पु.२९, दिनांक १५/१०/२०२६ सोबतचे सहपत्र

परिशिष्ट "१"

हमी भाव योजनेखाली एफ.ए.क्यू. दर्जाच्या धान, ज्वारी, बाजरी, मका व रागी खरेदीबाबतचा साप्ताहिक अहवाल

- १) जिल्ह्याचे नांव: - -----
- २) मागील शनिवार: - ----- (आकडे किंटलमध्ये)
दिनांक ----- अखेर ज्वारी, बाजरी, मका, भात.
झालेली एकूण खरेदी एफ. ए. क्यू. -----
- ३) मागील शनिवारी दिनांक ----- अखेर झालेली एकूण खरेदी.
- ४) अडचणी असल्यास -----

शासन निर्णय क्रमांक खरेदी-११२६/प्र.क्र.२८७/ना.पु.२९, दिनांक १५/१०/२०२६ सोबतचे सहपत्र
परिशिष्ट -II

No. 15(1)/2012-PY-III-Part(1) (E. 367559)

भारत सरकार
उपभोक्ता मामले, खाद्य और सार्वजनिक वितरण मंत्रालय
खाद्य और सार्वजनिक वितरण विभाग

कृषि भवन, नई दिल्ली।
दिनांक #ApprovedDate#
२२/०४/२६

To
The Principal Secretary/Secretary,
Food & Civil Supplies Department
All State Government/UTs

Subject: Colour Coding of Gunny Bags to facilitate identification of crop year of stock for KMS 2026-27.

Sir/Madam,

I am directed to say that it has been decided to adopt **RED** Colour Coding for gunny bags for KMS 2026-27. The colour coding will be in the manner as indicated below:

- Stencil or Branding as per indenters' requirements shall be in "**BLUE**" colour.
- Marking or stitching on the mouth of the bag after filling the grain will be done by the FCI/State Agencies in "**RED**" colour.
- For identification marking of the marketing season, there will be colour-coded strip/s on every jute bag. The width of each strip will be 4 threads. Each strip will be run along the length of the Bag and shall be in "**RED**".

For bags to be supplied through the Jute Commissioner of India,

- (i) A single strip is to be printed for bags to be supplied through the Jute Commissioner of India. This single strip shall be printed at a distance of about 150 mm away from any selvedge of the bag.
- (ii) For the supply of jute bags to Andhra Pradesh, Telangana, Tamil Nadu, Kerala and Karnataka through the Jute Commissioner of India, an additional Black colour strip will be printed on each bag at a distance of about 150 mm away from other selvedges of the bag.

For bags not purchased through the Jute Commissioner of India

e. For jute bags not purchased through the Jute Commissioner of India, two strips shall be printed on each bag. Each of the two strips shall be printed at a distance of about 150 mm away from the respective selvages of each bag.

2. This issues with the approval of the Competent Authority.

आपका विश्वासी

(मोहन लाल)

अवर सचिव (नीति. III)

Copy to:-

1. CMD, FCI, New Delhi.
2. ED (Purchase) FCI, New Delhi.
3. ED (Procurement), FCI, New Delhi
4. Jute Commissioner, Kolkata.
5. Chairman, IJMA, Kolkata

शासन निर्णय क्रमांक खरेदी-११२६/प्र.क्र.२८७/ना.पु.२९, दिनांक १५/१०/२०२६ सोबतचे सहपत्र

परिशिष्ट "III"

क्र:संकीर्ण-१२९८/२८१५/प्र.क्र.२५७९/ना.पु.२९,
अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग,
मंत्रालय विस्तार, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : ३ ऑगस्ट, १९९८.

प्रति,

सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी, (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व अपर जिल्हाधिकारी, (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व जिल्हा पुरवठा अधिकारी,
नियंत्रक शिधावाटप व संचालक नागरी पुरवठा, मुंबई.
संचालक, नागरी पुरवठा (गो/वा), मुंबई.

विषय : खुल्या जागेत शास्त्रोक्त पद्धतीने अन्नधान्याची साठवणूक करण्याबाबत संहिता.

राज्यात वेळोवेळी आधारभूत किंमत खरेदी योजनेअंतर्गत तसेच लेव्ही आदेशांतर्गत अन्नधान्याचे प्रापण करण्यात येते. अशाप्रकारे खरेदी करण्यात येणारे अन्नधान्य शासकीय किंवा भाड्याने घेतलेल्या गोदामात सुरक्षित साठविण्यात येते. त्या अन्नधान्याच्या सुरक्षिततेविषयी द्यावयाच्या खबरदारीची संहिता यापूर्वीच विहित करण्यात आली आहे.

२. काही विशिष्ट परिस्थितीत शासनाच्या ताब्यात असलेले अन्नधान्य गोदामात साठविणे शक्य झाले नाही (गोदामात जागा नसल्यामुळे) व त्यामुळे असे अन्नधान्य खुल्या जागेत (cover and plinth) साठवावे लागल्यास, त्यावेळी संभाव्य नुकसान टाळून अन्नधान्याची शास्त्रोक्त पद्धतीने साठवणूक करण्याबाबतची उपरोक्त उपयोजन संहिता केंद्र शासनाने निश्चित केलेली आहे. ती पुढीलप्रमाणे आहे -

१. खुल्या आवारात (Cover and plinth) साठवणूकीसाठी निवडलेल्या जागा ह्या उंच जोत्याच्या, (High Plinth Area) विशेषतः पक्क्या बांधकामाच्या असाव्यात. पुरेशा निचरा होणाऱ्या असाव्यात. जोत्याच्या बांधकामामध्ये तडे गेलेले नसावेत किंवा भेगा नसाव्यात. अशा आवारांच्या सभोवती अनावश्यक रानटी वनस्पती नसाव्यात आणि अशा जागा सुलभ रस्त्यांनी जोडलेल्या व पुरेशा सुरक्षित असाव्यात.
२. खुल्या आवारातील (cover and Plinth) साठवणूक करताना योग्य ड्रेनेजच्या (लाकडी ठोकळे, दगडी लाद्या, इत्यादी) वापर करावा.
३. अन्नधान्याचे निरीक्षण करण्यासाठी तसेच कीटकांच्या नियंत्रणाचे उपाय योजण्यासाठी जोत्याच्या सभोवती पुरेशा मार्गिका व जागा असाव्यात.

४. थप्प्या हया प्रमाणशीर आकाराच्या, उंचीच्या आणि घुमटाकार असाव्यात. त्यामुळे आवरणाचा फुगा होणे (Ballooning of Cover) तसेच थप्प्याच्या वर पाणी साठणे टाळता येईल.
 ५. उंदिराच्या बंदोबस्ताची काळजी वेळच्यावेळी घेण्यात यावी. उंदीर नियंत्रणासाठी अॅल्युमिनियम फॉस्फाईडच्या गोळ्यांच्या (०.६ ग्रॅमच्या दोन गोळ्या प्रत्येक जिवंत बिळासाठी) वापर करावा. झिंक फॉस्फाईडचा सुध्दा अभिषाच्या माध्यमातून वापर करता येईल.
 ६. पक्ष्यांपासून अन्नधान्याच्या सुरक्षिततेची पुरेशी काळजी घेण्यात यावी.
 ७. पुरेशा प्रकाशाच्या दिवशी योग्य वायुविजन असणे अन्नधान्यातील आर्द्रता कमी करण्यासाठी उपयुक्त ठरते.
 ८. पावसापासून अन्नधान्याचे रक्षण करण्यासाठी खुल्या आवारातील (Covers and Plinth) साठवणीच्या थप्प्या पॉलिथिनच्या आवरणाने आणि नायलॉनच्या जाळ्यांनी आच्छादित कराव्यात व आच्छादने नायलॉनच्या दोराने बांधावीत.
 ९. खुल्या आवारात (Covers and Plinth) साठविलेल्या अन्नधान्यास ५० टक्के मॅलाथिऑन फवारून २.५ टक्के डेस्टामेथ्रीन पावडरच्या सहाय्याने तसेच अॅल्युमिनियम फॉस्फाईडच्या गोळ्यांच्या सहाय्याने धुरीकरण करून अन्नधान्याच्या साठवणूकीतील किडीपासून संरक्षण करावे.
 १०. वाऱ्याच्या वेगामुळे किंवा इतर कारणाने आवरणाची हानी झाल्यास तात्काळ उपयोगासाठी काळ्या पॉलिथिन आवरणाचा व नायलॉनच्या दोराचा पुरेसा साठा ठेवण्यात यावा.
 ११. खुल्या आवारात (Cover and Plinth) साठविलेल्या धान्याचे प्राथम्याने नियतन द्यावे/वितरण करावे.
३. भविष्यात अशाप्रकारे अन्नधान्याची खुल्या जागी (Open place) साठवणूक करावी लागल्यास त्या अन्नधान्याचे नुकसानीपासून रक्षण करण्यासाठी उपरोक्त परिच्छेद -२ मध्ये विहित केलेल्या उपयोजन संहितेचे पालन करण्यात यावे.
४. याबाबत आपल्या अधिपत्याखालील सर्व संबंधितांना योग्य त्या सूचना देण्यात याव्यात व त्याचे पालन होत असल्याची खात्री करण्यात यावी.

सही/-

(श्या. द. शिंदे)

उप सचिव,

अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग.

प्रत अग्रेषित -

- १) महाराष्ट्र राज्य पणन महासंघ, मुंबई.
- २) पुरवठा आयुक्तांचे कार्यालय, मुंबई.
- ३) सर्व कार्यासने, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग.

शासन निर्णय क्रमांक खरेदी-११२६/प्र.क्र.२८७/ना.पु.२९, दिनांक १५/१०/२०२६ सोबतचे सहपत्र
परिशिष्ट "IV"

नोंदणीकृत शेतकरी				
वर्गवारी	अनुसूचित जाती	अनुसूचित जमाती	अनुसूचित जाती/जमाती व्यतिरिक्त असणारे	अवर्गीकृत
सीमांत शेतकरी				
लघु भू धारक शेतकरी				
मध्यम भू धारक शेतकरी				
मोठे शेतकरी				
अवर्गीकृत शेतकरी				

सीमांत शेतकरी :- नमुना ८ (अ) नुसार १ हे. पर्यंत शेतीचे क्षेत्र असणारे

लघु भू धारक शेतकरी :- नमुना ८ (अ) नुसार १ हे. ते २ हे. पर्यंत शेतीचे क्षेत्र असणारे

मध्यम भू धारक शेतकरी :- नमुना ८ (अ) नुसार २ हे. ते ४ हे. पर्यंत शेतीचे क्षेत्र असणारे

मोठे शेतकरी :- नमुना ८ (अ) नुसार ४ हे. पेक्षा जास्त शेतीचे क्षेत्र असणारे

शासन निर्णय क्रमांक खरेदी-११२६/प्र.क्र.२८७/ना.पु.२९, दिनांक १५/१०/२०२६ सोबतचे सहपत्र
परिशिष्ट “V”

(खरीप पणन हंगाम २०२६-२७ मध्ये खरेदी करावयाच्या भाताचे (धानाचे), सीएमआरचे/तांदूळाचे, ज्वारीचे, मक्याचे, बाजरीचे, रागी/नाचणीचे, मायनर मिलेट्सचे विनिर्देश)

MOST URGENT
BY EMAIL

F. No.8-1/2022-S&I (E-381310)

Government of India

Ministry of Consumer Affairs, Food & Public Distribution
Department of Food & Public Distribution

Krishi Bhawan, New Delhi

Dated: 17.08.2026

To,

The Secretary/Principal Secretary/Food Commissioner,
Food & Civil Supplies Department,
Government of.....
(All State Governments/UT Administrations)

Subject: Uniform specifications of paddy, rice, coarse grains and 06 minor millets for Kharif Marketing Season (KMS) 2026-27 for central pool procurement-reg.

Sir/Madam,

I am directed to forward herewith the Uniform Specifications of paddy, rice, coarse grains and 06 minor millets, namely, Foxtail Millet (Kangani/Kakun), Proso Millet (Cheena), Kodo Millet (Kodo), Little Millet (Kutki) and two Pseudo Millets; Buck-wheat (Kuttu) & Amaranths (Chaulai) for procurement under Central Pool during Kharif Marketing Season (KMS) 2026-27. Further, it is to inform that these specifications will continue to be applicable unless otherwise communicated by the Government of India.

2. It is requested that wide publicity of the Uniform Specifications be made among the farmers in order to ensure that they get due price for their produce and rejection of the stocks is avoided. The procurement of paddy, rice, coarse grains & minor millets during KMS 2026-27 may be ensured by all the States/Union Territories and Food Corporation of India strictly in accordance with the uniform specifications.

3. Receipt of this communication may please be acknowledged.

This is issued with the approval of the Competent Authority.

Yours faithfully,

(Vishwajeet Halder)

Joint Commissioner (S&R)
Tele # 23384784

Encl: As above.

Copy to:

1. The Chairman and Managing Director, Food Corporation of India (FCI), New Delhi.
2. Executive Director (Commercial)/Executive Director (QC), FCI HQ, New Delhi.
3. General Manager (QC)/GM (Procurement), FCI, HQ, New Delhi.
4. All Executive Director (Zones), FCI.

Contd... Pg./02

-2-

5. Managing Director, CWC, New Delhi.
6. The Secretary, Department of Agri. & Farmers Welfare, Krishi Bhawan, New Delhi.
7. Sr. PPS to Secretary (F&PD)/PPS to AS&FA/JS (P&FCI)/JS (Admin.) / JS (Stg.)/JS (BP, PD and S&R)/Sr. Economic Advisor.
8. Joint Director (PD- I & III)/ Director (PD-II)/ Director (Ply-II, III & FC-III) /Director (FCI)/ Director (Fin. & Budget)/ Joint Director (Mov.)/ Director (Impex & HVOC) / DS (FC, A/cs.)/ DS (Py-I & IV)/ Director (NAC, ICT & DGQI)/ Director (S&VO, SP, SDF & SPF)/ Director (NFSA)/ JC (S&R).
9. All QCC/IGMRI Offices.
10. US (Py. I, II, III, IV)/US (FC A/c).
11. AD (S&I)/AD (QC)/AD (Lab).
12. Director (Technical), NIC with the request to put the information in the Ministry's website.

**UNIFORM SPECIFICATION OF ALL VARIETIES OF PADDY
(KHARIF MARKETING SEASON 2026-2027)**

Paddy shall be in sound merchantable condition, dry, clean, uniform in colour and size of grains, and free from moulds, weevils, obnoxious smell, *Argemone mexicana*, *Lathyrus sativus* (Khesari) and admixture of deleterious substances. All Paddy varieties are classified into two grades, i.e. 'A' and 'Common', based on the length and breadth ratio (L: B). If the ratio is greater than & equal to 2.5, then it is classified as Grade 'A', and if the ratio is less than 2.5, then it is classified as 'Common'.

SCHEDULE OF SPECIFICATION

S.No	Refractions	Maximum Limit (%)
1.	Foreign matter	
	a) Inorganic	1.0
	b) Organic	1.0
2.	Damaged, discoloured, sprouted and weevilled grains	5.0*
3.	Immature, Shrunken and shrivelled grains	3.0
4.	Admixture of lower class	6.0
5.	Moisture content	17.0

* Damaged, sprouted and weevilled grains should not exceed 4%.

N. B.

1. The definitions of the above references and method of analysis are to be followed as per BIS 'Method of analysis for foodgrains' Nos. IS 4333(Part 1):2018 and IS 4333(Part 2): 2017 and 'Terminology for foodgrains' IS 2813:1995 & IS 2813:2019, as amended from time to time.
2. The method of sampling is to be followed as per BIS method for sampling of Cereals and Pulses IS: 14818-2000 as amended from time to time.
3. Within the overall limit of 1.0% for organic foreign matter, poisonous seeds shall not exceed 0.5%, of which Dhatura and Akra seeds (*Vicia* species) shall not exceed 0.025% and 0.2% respectively.

17/8/2026

**UNIFORM SPECIFICATION FOR GRADE 'A' & 'COMMON' RICE
(KHARIF MARKETING SEASON 2026-2027)**

Rice shall be in sound merchantable condition, sweet, dry, clean, wholesome, uniform in colour and size of grains. Rice shall also be free from moulds, weevils, obnoxious smell, an admixture of unwholesome poisonous substances, *Argemone mexicana* and *Lathyrus sativus* (Khesari) in any form, or colouring agents & all impurities except to the extent in the schedule below.

SCHEDULE OF SPECIFICATION

S.No	Refractions		Maximum Limit (%)		Maximum Limit for Improved Rice (%)	Maximum Limit for Segregated Broken Rice (%)
			Grade 'A'	Common	Grade A/ Common	Segregated Broken
1.	Broken*	Raw	25.0	25.0	10.0	100%
		Parboiled/single parboiled rice	16.0	16.0	5.0	100%
2.	Foreign Matter**	Raw / Parboiled / single parboiled rice	0.5	0.5	0.5	0.5
3.	Damaged / Slightly Damaged Grains #	Raw	3.0	3.0	3.0	3.0
		Parboiled/ single parboiled rice	4.0	4.0	4.0	4.0
4.	Discolored Grains	Raw	3.0	3.0	3.0	3.0
		Parboiled/ single parboiled rice	5.0	5.0	5.0	5.0
5.	Chalky Grains	Raw	5.0	5.0	5.0	5.0
6.	Red Grains	Raw/Parboiled/Single parboiled rice	3.0	3.0	3.0	3.0
7.	Admixture of lower class	Raw/Parboiled/Single parboiled rice	6.0	NA	6.0 (only in case of Grade 'A' Rice)	NA
8.	Dehusked Grains	Raw/Parboiled/Single parboiled rice	13.0	13.0	13.0	13.0
9.	Moisture content @	Raw/Parboiled/Single parboiled rice	14.0	14.0	14.0	14.0

* Not more than 1% by weight shall be small broken.

** Not more than 0.2% by weight shall be mineral matter and not more than 0.10% by weight shall be impurities of animal origin.

Including pinpoint damaged grains.

@ Rice (both Raw & Parboiled/Single Parboiled) can be procured with moisture content up to a maximum limit of 15% with value cut. There will be no value cut up to 14%. Between 14% to 15% moisture, a value cut will be applicable at the rate of full value.

17/8/2026

NOTE:

The definition of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard "Method of analysis for Foodgrains" Nos IS 4333(Part 1):2018 and IS 4333(Part 2): 2017 and "Terminology for foodgrains" IS 2813:1995 & IS 2813:2019 as amended from time to time. Dehusked grains are rice kernels, whole or broken, which have more than 1/4th of the surface area of the kernel covered with the bran and determined as follows:-

ANALYSIS PROCEDURE: - Take 5 grams of rice (sound head rice and brokens) in a petri dish (80X70 mm). Dip the grains in about 20 ml. of Methylene Blue solution (0.05% by weight in distilled water) and allow to stand for about one minute. Decant the Methylene Blue solution. Give a swirl wash with about 20 ml. of dilute hydrochloric acid (5% solution by volume in distilled water). Give a swirl wash with water and pour about 20 ml. of Metanil Yellow solution (0.05% by weight in distilled water) on the blue-stained grains and allow to stand for about one minute. Decant the effluent and wash with fresh water twice. Keep the stained grains under fresh water and count the dehusked grains. Count the total number of grains in 5 grams of sample under analysis. Three brokens are counted as one whole grain.

CALCULATIONS:

$$\text{Percentage of dehusked grains} = \frac{N \times 100}{W}$$

Where, N = Number of dehusked grains in 5 grams of sample

W = Total grains in 5 grams of sample.

1. The Method of sampling is to be followed as given in the Bureau of Indian Standards "Method of sampling of Cereals and Pulses" No IS: 14818-2000 as amended from time to time.
2. Brokens less than 1/8th of the size of full kernels will be treated as organic foreign matter. For determination of the size of the broken, the average length of the principal class of rice should be taken into account.
3. Inorganic foreign matter shall not exceed 0.20% in any lot, if it is more, the stocks should be cleaned and brought within the limit. Kernels or pieces of kernels having mud sticking on the surface of rice shall be treated as Inorganic foreign matter.
4. In case of rice prepared by pressure parboiling technique, it will be ensured that the correct process of parboiling is adopted, i.e. pressure applied, the time for which pressure is applied, proper gelatinisation, aeration and drying before milling are adequate so that the colour and cooking time of parboiled rice are good and free from encrustation of the grains.

17/8/2016

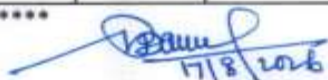
STANDARDS OF RICE FOR ISSUE TO STATE GOVERNMENTS/ UT ADMINISTRATIONS FOR DISTRIBUTION UNDER TPDS AND OTHER WELFARE SCHEMES.

Guidelines for issue/disposal of wheat and rice have been issued vide Department letter No 8-2/98-DRIII dated 27.01.1998 and 13.11.1998. Gist of standards of rice for issue to States/UTs for distribution under TPDS and OWSs along with updated illustrations for KMS 2026-27 is as under:

1. Ready issuable stocks are fit for human consumption and should conform to the standards of the Food Safety and Standards Act and Rules framed thereunder.
2. Rice stocks falling within A, B & C categories (categorisation is based on damaged and discoloured grains), conforming to food safety norms and free from insect infestation are ready stocks. Ready stocks may be issued under TPDS and OWSs provided the refractions in respect of broken grains, red grains and de-husked grains are upto 20% in excess of the uniform specifications.

SCHEDULE OF SPECIFICATION

S.No	Refractions		Maximum limit (%) as per uniform specifications for Grade 'A' & Common <i>(At the time of procurement)</i>	Maximum permissible limit (%) for Grade 'A' & Common <i>(At the time of distribution)</i>	Maximum Limit as per uniform specifications for Improved Rice (%) Grade 'A' & Common <i>(At the time of procurement)</i>	Maximum permissible limit of Improved Rice (%) for Grade 'A' & Common <i>(At the time of distribution)</i>
1.	Damaged/Slightly Damaged/Pin-point Damaged Grains	Raw	3.0	5.0	3.0	5.0
		Parboiled/Single Parboiled Rice	4.0	5.0	4.0	5.0
2.	Discolored Grains	Raw	3.0	7.0	3.0	7.0
		Parboiled/Single Parboiled Rice	5.0	7.0	5.0	7.0
3.	Broken	Raw	25.0	30.0	10.0	12.0
		Parboiled/Single Parboiled Rice	16.0	19.0	5.0	6.0
4.	Chalky Grains	Raw	5.0	5.0	5.0	5.0
5.	Red Grains	Raw/Parboiled/Single Parboiled Rice	3.0	4.0	3.0	4.0
6.	Dehusked Grains	Raw/Parboiled/Single Parboiled Rice	13.0	16.0	13.0	16.0
7.	Foreign Matter	Raw/Parboiled/Single Parboiled Rice	0.5	1.0	0.5	1.0

17/8/2026

**UNIFORM SPECIFICATION FOR JOWAR
(KHARIF MARKETING SEASON 2026-2027)**

The Jowar shall be dried and matured grains of *Sorghum vulgare*. It shall have uniform size and shape. It shall be in sound merchantable condition. The procurement of the foodgrain commodity under the central pool shall be carried out as per the schedule of specifications given below.

2. Jowar shall be sweet, hard, clean, wholesome and free from *Argemone mexicana* and *Lathyrus sativus* (khesari) in any form, colouring matter, moulds, weevils, obnoxious smell, admixture of deleterious substances and all other impurities except to the extent indicated in the schedule below:

SCHEDULE OF SPECIFICATION

S. No	Refractions	Maximum Limits (%)
1.	Foreign matter*	1.0%
2.	Other foodgrains	2.0%
3.	Damaged grains	1.0%
4.	Slightly damaged & discoloured grains	5.0%
5.	Shrivelled & Immature grains	4.0%
6.	Weevilled grains	1.0%
7.	Moisture content	13%

* Not more than 0.25% by weight shall be mineral matter and not more than 0.10% by weight shall be impurities of animal origin.

N. B.

1. The definition of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard 'Method of Analysis for foodgrains' Nos. IS 4333(Part 1):2018 and IS 4333(Part 2): 2017 and 'Terminology for foodgrains' IS 2813:1995 & IS 2813:2019 as amended from time to time.
2. The method of sampling is to be followed as given in the Bureau of Indian Standard 'Method of sampling of Cereals and Pulses' No. IS: 14818-2000 as amended from time to time.
3. Within the overall limit of 1.0% for Foreign Matter, the poisonous seeds shall not exceed 0.5% of which Dhatura and Akra seeds (*Vicia* species) shall not to exceed 0.025% and 0.2% respectively.
4. Kernels with glumes will not be treated as unsound grains. During physical analysis, the glumes will be removed and treated as organic foreign matter.

*****
17/8/2026

**UNIFORM SPECIFICATION FOR BAJRA
(KHARIF MARKETING SEASON 2026-2027)**

The Bajra shall be the dried and matured grains of *Pennisetum typhoides*. It shall have uniform size and shape. It shall be in sound merchantable condition. The procurement of the foodgrain commodity under the central pool shall be carried out as per the schedule of specifications given below.

2. Bajra shall be sweet, hard, clean, wholesome and free from *Argemone mexicana* and *Lathyrus sativus* (khesari) in any form, colouring matter, moulds, weevils, obnoxious smell, admixture of deleterious substances and all other impurities except to the extent indicated in the schedule below:

SCHEDULE OF SPECIFICATION

S. No	Refractions	Maximum Limits (%)
1.	Foreign matter*	1.0%
2.	Other foodgrains	2.0%
3.	Damaged grains	1.0%
4.	Slightly damaged & discoloured grains**	5.0%
5.	Shrivelled & Immature grains	4.0%
6.	Weevilled grains	1.0%
7.	Moisture content	13%

* Not more than 0.25% by weight shall be mineral matter and not more than 0.10% by weight shall be impurities of animal origin.

** Bajra grains which are dull in appearance, having changed the colour due to deteriorative changes are to be considered as discoloured grains and bajra grains having natural lustre and sound in condition, even of different colour due to genetic/variatal characteristics, may be treated as sound kernels.

N.B.

1. The definitions of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard 'Method of analysis for Foodgrains' Nos IS 4333(Part 1):2018 and IS 4333(Part 2): 2017 and "Terminology for foodgrains" IS 2813:1995 & IS 2813:2019 as amended from time to time.
2. The method of sampling is to be followed as given in the Bureau of Indian Standard 'Method of Sampling of Cereals and Pulses' No IS: 14818-2000 as amended from time to time.
3. Within the overall limit of 1.0% for Foreign Matter, the poisonous seeds shall not exceed 0.5%, of which Dhatura and Akra seeds (*Vicia* species) shall not exceed 0.025% & 0.2%, respectively.
4. Kernels with glumes will not be treated as unsound grain. During physical analysis, the glumes will be removed and treated as organic foreign matter.
5. Within the overall limit of 1.0% for damaged grains, the Ergoty kernels shall not exceed 0.05%.

17/18/2026

**UNIFORM SPECIFICATION FOR MAIZE
(KHARIF MARKETING SEASON 2026-2027)**

The matured grain of maize (*Zea mays*) shall be in the dried form. The grains shall have a uniform size, colour, shape and be in sound merchantable condition. The procurement of the foodgrain commodity under the central pool shall be carried out as per the schedule of specifications given below.

2. Maize grains shall be sweet, hard, clean, wholesome, and free from *Argemone mexicana* and *Lathyrus sativus* (Khesari) in any form, colouring matter, moulds, weevils, obnoxious smell, an admixture of deleterious substances, and all other impurities except to the extent indicated in the schedule below:

SCHEDULE OF SPECIFICATION

S. No.	Refractions	Maximum Limits (%)
1.	Foreign matter*	1.0
2.	Other foodgrains	2.0
3.	Damaged grains	1.5
4.	Slightly damaged, discoloured and touched grains	4.5
5.	Shrivelled & Immature grains	3.0
6.	Weevilled grains	1.0
7.	Moisture content	14.0

* Not more than 0.25% by weight shall be mineral matter and not more than 0.10% by weight shall be impurities of animal origin.

N.B.

1. The definition of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard 'Method of Analysis for Foodgrains' Nos. IS 4333(Part 1):2018 and IS 4333(Part 2): 2017 and 'Terminology for foodgrains' IS 2813:1995 & IS 2813:2019 as amended from time to time.
2. The method of sampling is to be followed as given in the Bureau of Indian Standard 'Method of sampling of cereals and pulses' No. IS: 14818-2000 as amended from time to time.
3. Within the overall limit of 1.0% for foreign matter, the poisonous seeds shall not exceed 0.5%, of which Dhatura and Akra Seeds (*Vicia* species) shall not exceed 0.025% and 0.2% respectively.
4. The small-sized maize grains, if the same are otherwise fully developed, should not be treated as shrivelled and immature grains.

*****
17/8/2026

**UNIFORM SPECIFICATION FOR RAGI
(KHARIF MARKETING SEASON 2026-2027)**

The Ragi grains shall be dried, matured grains of *Eleusine coracana*. The grains shall have a uniform size and shape and shall be in sound, merchantable. The procurement of the foodgrain commodity under the central pool shall be carried out as per the schedule of specifications given below.

2. Ragi shall be sweet, hard, clean, wholesome, and free from moulds, weevils, obnoxious smell, *Argemone mexicana* and *Lathyrus sativus* (Khesari) in any form, colouring matter, an admixture of deleterious substances, and all other impurities except to the extent indicated in the schedule below:

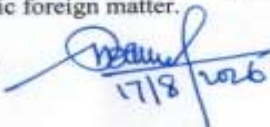
SCHEDULE OF SPECIFICATION

S. No	Refractions	Maximum Limits (%)
1.	Foreign matter*	1.0
2.	Other foodgrains	1.0
3.	Damaged grains	1.0
4.	Slightly damaged grains	2.0
5.	Moisture content	12.0

* Not more than 0.25% by weight shall be mineral matter and not more than 0.10% by weight shall be impurities of animal origin.

N. B.

1. The definition of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard 'Method of analysis for foodgrains' Nos. IS 4333(Part 1):2018 and IS 4333(Part 2): 2017 and 'Terminology for foodgrains' IS 2813:1995 & IS 2813:2019 as amended from time to time.
2. The method of sampling is to be followed as given in Bureau of Indian Standards 'Method of sampling of cereals and pulses' No. IS: 14818-2000 as amended from time to time.
3. Within the overall limit of 1.0% for foreign matter, the poisonous seeds shall not exceed 0.5% of which Dhatura and Akara seeds (*Vicia* species) shall not exceed 0.025% and 0.2% respectively.
4. Kernels with husk will not be treated as unsound grains. During physical analysis, the husk will be removed and treated as organic foreign matter.

UNIFORM SPECIFICATION OF 06 MINOR MILLETS NAMELY *i.e.* FOXTAIL MILLET (KANGANI/KAKUN), PROSO MILLET (CHEENA), KODO MILLET (KODO), LITTLE MILLET (KUTKI) AND TWO PSEUDO MILLETS; BUCKWHEAT (KUTTU) AND AMARANTHS (CHAULAI)

(KHARIF MARKETING SEASON 2026-2027)

This standard applies to 06 minor millets, namely *i.e.* Foxtail Millet (Kangani/Kakun), Proso Millet (Cheena), Kodo Millet (Kodo), Little Millet (Kutki) and two pseudo millets: Buckwheat (Kuttu) and Amaranths (Chaulai). The millet grain shall be in sound merchantable condition. The procurement of the foodgrain commodity under the central pool shall be carried out as per the schedule of specifications given below.

2. The specification applies to the millet grain which shall be free from poisonous, toxic, noxious, or obnoxious seeds and added colouring matter, rodent hair and excreta.

SCHEDULE OF SPECIFICATIONS

S.No	Parameter	Recommendation of DFPD on Uniform Specifications for KMS 2026-27
		Maximum Limit (%)
1.	Moisture Content (not more than, % by mass)	13.0%
2.	Extraneous Matter	Not more than 1.0 per cent by mass, of which not more than 0.25 per cent by mass shall be mineral matter and not more than 0.10 per cent by mass shall be impurities of animal origin.
3.	Other edible grains (not more than % by mass)	2.0 %
4.	Grains with serious defects. (Grain in which the cotyledon has been affected or attacked by pests; grains with very slight traces of mould or decay; or cotyledon staining.) (not more than, % by mass)	1.0 %
5.	Grains with slight defects. (Grains which have not reached normal development; grains with extensive seed coat staining, without the cotyledon being affected; grains in which the seed coat is wrinkled, with pronounced folding or broken grain) (not more than, % by mass)	5.0 %
6.	Weevilled Grains (not more than, % by count)	1.0 %
7.	Immature and Shrivelled grains (not more than, % by mass)	4.0 %

[Signature]
17/8/2026

शासन निर्णय क्रमांक खरेदी-११२६/प्र.क्र.२८७/ना.पु.२९, दिनांक १५/१०/२०२६ सोबतचे सहपत्र

परिशिष्ट "VI"

Other Circular No. 2

No. 15-14/2018-Py III
Government of India
Ministry of Consumer Affairs, Food & Public Distribution
Department of Food & Public Distribution
Krishi Bhavan, New Delhi.

Dated Nov, 2018

- To
1. The Principal Secretary/ Secretary (Food),
All States/UTs
 2. The CMD, FCI-HQ, New Delhi

Subject. Usage charges for packaging of procured paddy for KMS 2018-19 onwards as per existing guidelines.

Sir/Madam,

I am directed to refer to this department letter no. 15-8/2004.Py.III(Pt.) dated 18.05.2017 wherein guidelines to provide usage charges for packaging of procured paddy were communicated

2. Considering the requests made by States relating to practical problems faced by them w.r.t conditions specified in usage charge for KMS 2017-18 in letter dated 05.10.2017 and discussion held with the States, it is to inform that this Department has decided to fix the usage charges for packaging of paddy for KMS 2018-19 as Rs 7.32/bag or the actual cost incurred by the State Govt, if it is lower than Rs 7.32/bag subject to the following conditions:

a) The concerned Agency/State Government shall maintain a proper account of the number of used jute bags procured and used for packaging of paddy procured in a Procurement Season in the format enclosed as Annexure-I. The account of bags shall have to be maintained at the level of the miller/SPA, if the procurement of old bags is done by them, and after compilation of said information, the State shall have to provide the following declaration along with the consolidated account of bags while submitting the claim for usage charges:

"This is certified that account of gunny bags furnished in the format as prescribed in Annexure-I of letter no dated For KMS/..... is based on actual details of Gunny bags maintained by the State/SPA's/millers"

Signature: (SPA/Secretary (Food), State)
Full Name:

0/C

b) The claim of the State/UT for the reimbursement of usage charges shall not be considered if the State/UT fails to furnish the aforesaid undertaking/certificate and account of bags in prescribed format as per Annexure-I.

c) States/SPAs must keep the record of procurement of used bags, like work orders for the supply of used bags and payment vouchers. In case of used bags being procured by millers, the records in support of procurement shall be maintained by the millers and the records of procurement so maintained by millers/SPAs/State shall be available for the inspection by higher authorities of State/ Central Govt and Audit.

d) The cost associated with proposed usage charges i.e Rs 7.32/bag shall be considered as per practice of filling of average 37.5 Kg paddy in a bag of 50 Kg capacity. In case, State Govt fills more than 37.5 Kg paddy in a capacity of 50 kg jute bag, the actual number of old bags filled with paddy required for 1 quintal of CMR (after applying relevant OTR) shall be considered. For example, if State Govt actually fills 40 Kg paddy in 50 Kg capacity jute bags, the actual number of old bags considered shall be 1.73 bags for Raw-rice and 1.68 bags for parboiled rice after applying OTR of 0.67 and 0.68 respectively.

e) In case, State Govt fills 37.5 Kg paddy or lesser than 37.5 kg paddy in a capacity of 50 Kg Jute bag, reimbursement w.r.t 1 quintal of CMR (considering OTR as 0.67) shall be considered for cost of 2 new bags & usage charges will be admissible for 1.98 old jute bags as per standard practice of filling average 37.5 Kg paddy in a capacity of 50 kg bag.

f) Provisions of GFR of 2005/2017 should be followed by States/FCI while arranging bags for packaging of procured paddy as per existing guidelines.

g) Further, the competent authority of State Agency/Govt should also certify at the time of subsidy claim and settlement of claim that "the applicable terms and condition of usage charges which are modified from time to time as per DFPD order/letter for usage charges has been duly complied by State Agency/Govt".

3. These instructions shall remain in force for KMS 2018-19 onwards.

4. This issues with the approval of competent authority.

Encl: As Above.

Yours faithfully,
13.12.2018
(Underdeep Kandawal)
Under Secretary (Py.III)
Ph: 011-23384448

Copy To

1. The Joint Secretary (Jute), Ministry of Textiles, Udyog Bhavan, New Delhi.
2. SPS to JS (P&FCI).
3. PS to Dir (B IV) — Ashish 16/12/18
4. PS to Dir (FC A/Cs). 16/12/18
5. PS to Dir (Finan II) — Vikram 16-12-18
6. PI cell, DFPD.

Annexure-I

Procurement Season: KMS.

[illegible]

Sd/

Signed by competent authority of State Govt/Agency and Chartered Accountant:

* * Usage Charges shall be applicable for only 6b.

Idg

शासन निर्णय क्रमांक खरेदी-११२६/प्र.क्र.२८७/ना.पु.२९, दिनांक १५/१०/२०२६ सोबतचे सहपत्र
परिशिष्ट "VII"

OPERATIONAL GUIDELINES
Procurement Centres Smart Assessment Portal (PCSAP)
KMS (Kharif) 2026-27

1. The Procurement Centres Smart Assessment Portal (PCSAP) envisages a self-declaration model using Information and Communication Technology (ICT) for the evaluation and grading of Procurement Centres based on a self-declaration questionnaire. It facilitates the assessment of the infrastructure, equipment and services available at Procurement Centres (PCs)/Mandis and enables the generation of reports highlighting the areas requiring improvement.
2. PCSAP evaluates and grades Procurement Centres on the basis of a self-declaration questionnaire supported by photographic evidence. It assesses the infrastructure, equipment and services available at the Procurement Centre or Mandi, and generates reports indicating the areas requiring improvement. A Maturity Level (L-0 to L-5) is assigned to each centre on that basis.
3. PCSAP is synchronised with the Central Food Procurement Portal (CFPP) in real time. Once the PC details are uploaded on SFPP and subsequently fetched into CFPP, PCSAP will automatically retrieve the PC details from CFPP through API integration. Upon successful retrieval, the PC can log in/initiate the further assessment process on the PCSAP.
4. PCSAP has been operational since KMS 2023–24. In KMS (Kharif) 2026–27, and all new Procurement Centres, are required to register on PCSAP and submit their responses and evidence.
5. Up to KMS 2025–26, PCSAP was enabled only for centres purchasing paddy. From RMS 2026–27, the scope was expanded to all grains: wheat has been included under the commodity category, and coarse grains under the 'Others' tab. Data and evidence are collected for coarse-grain purchasing centres as well. Each centre shall select the relevant commodity for the season and submit accordingly.
6. With the introduction of Artificial Intelligence (AI)-based features, PCSAP has evolved from a Self-Assessment Portal into a Smart Assessment Portal.
7. From the upcoming season, KMS (Kharif) 2026–27, every photograph uploaded to PCSAP — whether through the mobile application or the portal — is examined by the AI system at the time of upload, before the evidence is counted towards the Maturity Level of the centre.
8. The validation is carried out in two stages. The first stage examines the authenticity and integrity of the image — whether it has been altered after capture, whether it is a photograph of a screen or of another photograph, and whether it is a duplicate of an image already on the portal. The second stage examines the content of the photograph to see whether it establishes the option claimed. AI validation is a help, not a penalty. Its purpose is to ensure that a correct photograph is uploaded by PCs on PCSAP.
9. AI-based validation has also been applied retrospectively to evidence already held on the portal for KMS (Kharif) 2025–26 and RMS (Rabi) 2026–27. This exercise was carried out for Permanent Procurement Centres for which the relevant data and report were available on the portal.
10. The exercise tested self-declared responses against the photographic evidence submitted in support, and established a substantial decline in maturity levels upon verification. The principal cause was the inadequacy of the evidence submitted — duplicate photographs reused across centres, photographs of photographs and of screens, images altered after capture, images taken at excessive distance or in poor light, and images whose content did not correspond to the option claimed.
11. The questionnaire and grading framework revised during KMS 2025–26 (Kharif) continue in force. The questionnaire comprises 16 questions, including single-option and multiple-option parameters. Against each question, the centre selects the applicable option(s) and uploads the corresponding photographic evidence.
12. Each component of a question is classified into one of four categories — Poor Practice, Essential, Important and Desirable:

- (a) **Poor Practice** — It refers to either the absence of infrastructure/facility or the existence of unsuitable facilities that add no value or hinder the centre's operations. For instance, lack of cleaning equipment or the use of a kutcha floor without any cover for unloading or storage of foodgrains. This indicates an area that requires immediate improvement for the centre to function effectively.
- (b) **Essential** — These are the basic/minimum necessary elements required for the Procurement Centre's operations, ensuring that its core activities can be carried out satisfactorily. For example, a kutcha floor with tarpaulin for unloading grains.
- (c) **Important** — This signifies the presence of higher-quality infrastructure and facilities that bring ease and efficiency to the Procurement Centre's daily operations. For example, brick flooring for unloading grains or a computer for uploading transaction details. The availability of infrastructure/facilities considered important enhances the centre's performance beyond the basic operational level.
- (d) **Desirable** — This represents the highest level of infrastructure/facilities a Procurement Centre is expected to possess. These facilities, such as CCTV cameras for security and fire-fighting arrangements or a cemented floor for grain unloading, enable the centre to operate at peak capacity and efficiency.

13. Weightage is assigned to each component. A centre scores out of 5 for each of the 16 questions, and the Maturity Level is determined on the average score:

Average Point Score	Maturity Level
0 – 0.99	L-0
1 – 1.99	L-1
2 – 2.99	L-2
3 – 3.99	L-3
4 – 4.99	L-4
5	L-5

14. The final analysis and report for the procurement season will be available on the dashboard of PCSAP. All temporary PCs must achieve L-3 grading and all permanent PCs must achieve L-4 grading of Maturity Level during the season, failing which administrative charges may be withheld.

15. A Maturity Level is assigned only where the centre has completed all 16 questions and made Final Submission. A centre which submits only a partial response is not graded; it is recorded on the portal as 'Incomplete' for the season and is left unevaluated.

16. Standard Operating Procedure for Entry of Data and Evidence by Procurement Centres/Mandis

- (a) **Register** — On the portal landing page, select 'PC Login' and then 'Register/Re-register Here'. Allow access to the device location. Complete the centre and PC-Incharge particulars, validate the mobile number by OTP, upload the required photographs, capture the coordinates and submit. Credentials are sent to the registered e-mail (the spam folder should also be checked).
- (b) **Answer the questionnaire** — Open each of the 16 question tiles and select every option that applies to the centre. Tile colours indicate status: green (complete), amber (option selected, evidence pending), grey (not attempted) and red (flagged on quality check).
- (c) **Upload evidence** — Capture and upload the photograph(s) required against each option through mobile app. Files must be in JPG, JPEG or PNG format.
- (d) **AI validation** — Each photograph is examined on upload and is either accepted or rejected immediately. If accepted, a thumbnail appears against the option. If rejected, the reason is displayed on the screen.

- (e) Re-upload if rejected — Read the reason, correct it, and upload a fresh photograph. Up to three attempts are only allowed per facility within a single submission cycle.
 - (f) Right to Appeal— If the AI reject the evidence and the centre believes its photograph is correct, request Further Scrutiny to the respective state official.
17. Final Submission — When every tile is green and the progress bar reaches 100%, open the Summary Report, tick the declaration, select 'Final Submit' and enter the OTP received. An acknowledgement is displayed and confirmation is sent by e-mail. No change is permitted after Final Submission or after the cut-off date.
18. In season, after a submission of form first time a procurement center is allowed to upgrade their answers(data or evidence) only once in the season. No further chances will be provided.
19. The PCSAP mobile application shall be the primary mode of data entry and upload of evidence. It records the photograph at the point of capture along with its location and time.
20. In order that the evidence is not rejected, the following will be observed by the PCs while capturing photographs:
- (a) The item should be the evident subject of the photograph and should ordinarily occupy not less than half of the frame. Where it bears a dial, label, seal or nameplate, the photograph should be taken close enough for the same to be legible.
 - (b) Photographs should be taken in daylight wherever possible. Where taken indoors, the light should be switched on so that it falls on the item and not behind it, and photographs should not be taken facing directly towards the sun or a lit doorway.
 - (c) The camera should be focused on the item by touching the device screen and held steady at the moment of capture. A photograph which is out of focus cannot subsequently be rectified.
 - (d) A separate photograph shall be captured for each question, and where the same facility is relevant to more than one question, the photograph shall be captured afresh for each such question. Where two photographs are required against a question, one photograph should establish the facility as a whole and the other the particular detail relied upon.
 - (e) Where the facility to which a question relates is not available at the PC, the option indicating its absence shall be selected and the sample image supplied by the portal shall be downloaded and uploaded as evidence. No unrelated photograph shall be uploaded in its place.
21. The following categories of evidence will cause rejection under AI validation:
- (a) Duplicate photographs — the same image uploaded by more than one centre, uploaded against more than one question, or uploaded more than once against the same question. A photograph separately captured of the same item for a later attempt is not a duplicate.
 - (b) Photographs of photographs, and photographs of a monitor, television or device screen displaying the item, uploaded in place of a photograph of the item itself.
 - (c) Photographs altered or edited after capture — by cropping, filters, resizing, watermarking, or processing through any application.
 - (d) Photographs carried forward from an earlier season, or otherwise not captured on the occasion of the assessment.
 - (e) Photographs which are out of focus, insufficiently lit, taken from an excessive distance, or whose content does not correspond to the facility or option claimed.
 - (f) Photographs downloaded from the internet, from a catalogue, brochure or advertisement, or from a messaging application, and images that are artificially generated or synthetically created.
 - (g) Photographs in which the item shown belongs to another centre, or in which the geo-location or time of capture is inconsistent with the centre and the season.

- (h) Photographs obscured, staged or otherwise arranged so as to misrepresent the facility actually available at the centre.
22. Any falsification, recycling or artificial generation of images will be detected by the system and the evidence will not be accepted. Every photograph uploaded must be original to that centre, original to the question against which it is uploaded, and captured on the occasion of the assessment. Evidence shall not be circulated or collected through personal WhatsApp accounts or other messaging applications.
23. Where a photograph is rejected, the reason is displayed on the screen at that moment. The centre must read the reason and correct it before uploading a fresh photograph against the same question.
24. A centre is permitted not more than three attempts at upload against any option in a single cycle of form submission — the first upload and two re-uploads. The portal displays the attempts used and remaining against each question (for example, 'Attempt 1 of 3 used'). If a photograph is rejected by the AI system, the rejection reason will be shown to the PC. The PC may re-upload the photograph, with a maximum of three attempts per facility (one initial upload and two re-uploads).
25. If a photograph fails AI validation, the PC may select 'Right to Appeal'. The case will be referred to the respective State Official for review, and the PC's Maturity Level will remain tentative until a decision is made.
26. There are three categories of user on PCSAP. Their roles are distinct and are set out separately below:
- (a) **Procurement Centre (PC)** — Registration, self-declaration against the 16 questions, upload of photographic evidence, Final Submission, and Further Scrutiny where evidence is rejected.
 - (b) **State Government Authority**— Review of submitted data through Right to Appeal and Officers' Feedback by ground Officer.
 - (c) **Food Corporation of India** — Super-Check — sample verification of the assessment conducted at the State level.
27. From the current season, the Desk Review is now a **Right to Appeal**. Since image evidence will be validated at source through AI, State officials will review only cases appealed by PCs for further scrutiny. One State Nodal Officer shall be designated by state to verify such appeals. If an appeal remains pending for more than 15 days, it shall automatically lapse, and the final AI remark for the facility shall be treated as final for Maturity Level computation.
28. The Officers' Feedback for physical verification will be done through the officers' login on the mobile application by the State Government Authorities.
29. The Gap Analysis Report of the portal may be regularly reviewed by the State Government Authorities and should be used for the assessment and upgradation of the centre.
30. FCI officers nominated by the GM (R) will also undertake the ground verification using the officer login option on the mobile application, which is geo-tagged.
31. The portal for KMS (Kharif) 2026–27 is live.
32. The User Manual, Do's & Don'ts and FAQs are available on the portal for the support of the Procurement Centres.
33. In case of further queries, the PCSAP Support Team (e-mail: pcsap.support@qcin.org) may be contacted. The e-mail is live during the operational periods of PCSAP only.

शासन निर्णय क्रमांक खरेदी-११२६/प्र.क्र.२८७/ना.पु.२९, दिनांक १५/१०/२०२६ सोबतचे सहपत्र
परिशिष्ट "VIII"

No. 1(4)/2019-Py-I-Part(2) (389254)
Government of India
Ministry of Consumer Affairs, Food & Public Distribution
Department of Food & Public Distribution
(Policy-I Section)

Krishi Bhawan, New Delhi.
Dated 23.09.2026

To,

The Additional Chief Secretary/ Principal Secretary/ Secretary (Food)
(Governments of Andhra Pradesh, Assam, Bihar, Chandigarh, Chhattisgarh, Delhi, Gujarat, Haryana, Himachal Pradesh, Jammu & Kashmir, Jharkhand, Karnataka, Kerala, Madhya Pradesh, Maharashtra, Odisha, Punjab, Puducherry, Rajasthan, Tamil Nadu, Telangana, Tripura, Uttar Pradesh, Uttarakhand and West Bengal).

Subject: Revised Standard Operating Procedure (SOP) for Physical Verification (PV) of unmilled paddy – reg.

Sir/Madam,

I am directed to refer to this Department's SOP for PV of unmilled paddy, issued vide letters of even no. dated 30.07.2025 and 06.10.2025, and to enclose herewith a copy of the **Revised SOP for PV of unmilled paddy** for compliance, with immediate effect, in supersession of earlier SOPs.

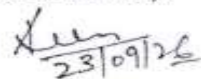
2. Along with the SOP, the suggestive framework indicating the actions to be taken on the findings recorded in JPV Report is as follows:

- (i) Quantity of Paddy/ CMR found short during JPV may be deleted from the Central Pool stock account along with its updation on CFPP portal.
- (ii) Recovery of Paddy/ CMR found short during JPV may be made from defaulter miller at double the rate of acquisition cost of CMR along with interest of 12% p.a.
- (iii) FIR may be registered against the defaulter millers along with blacklisting/debarring the miller from Govt. milling for a period of 2 years.
- (iv) The provisions regarding action(s) to be taken against shortages found during JPV may be incorporated in the agreement with the millers.

3. State Govts may adopt or continue with the statutory mechanisms (Revenue Recovery Act, Civil proceedings, Arbitration, Penalty etc.) in the respective State within the overall framework for action on findings during JPV. Besides, if the existing measures prescribed in the State's policy are equivalent in nature to the ones suggested above, the State Govt. may continue with such measures.

4. This issues with the approval of Secretary, Food & Public Distribution.

Yours faithfully,

23/09/26

Encl: As above

(Deendayal)
Under Secretary to the Govt. of India
E-mail: uspy1.fpd@nic.in

Copy for information to:

1. Chairman & Managing Director, FCI, HQ, New Delhi
2. ED (Procurement/P&R/IT), FCI HQ, New Delhi
3. GM (Procurement/P&R/IT), FCI HQ, New Delhi
4. EDs, FCI, All Zones
5. GMs, FCI, All Regions
6. NIC, DFPD

Standard Operating Procedure for Physical Verification of unmilled paddy

Physical Verification (PV) refers to the inspection of unmilled paddy and CMR stored at mills' premises or other storage points. The PV of unmilled paddy is required in accordance with Department of Food & Public Distribution guidelines dated 13.08.2024 for custom milling of rice and delivery of Custom Milled Rice (CMR) as well as the guidelines dated 27.09.2024 regarding extension of period of milling/CMR delivery.

I. PV of 100% paddy at the end of procurement period

2. The PV of 100% paddy procured shall be conducted by the respective State Government immediately after end of the procurement period. The PV Report shall be submitted positively within 30 days from the date of end of procurement period.
3. It shall be the responsibility of the miller and of the State Government to ensure that the stock of paddy/CMR within the mill premises and storage godowns are always available in countable position for accurate physical verification. In case the unmilled paddy/CMR is found to be in uncountable position during the PV, a period of 3 days will be allowed for stacking the paddy/CMR in a countable position. If the condition is not met during re-visit by the PV team, the paddy in uncountable position shall not be taken into account for PV and will be deducted from the total quantity of the paddy claimed.
5. All mill/Storage point-wise PV reports shall be submitted through the mobile application and shall be consolidated at the State level through the PV module integrated with the SMART PDS. The consolidated PV report shall be forwarded to the concerned Regional Office of FCI through the module.
6. The GoI/FCI team shall check and verify the data mentioned in the PV report submitted by the State Government in respect of at least 5% of mills/storage points. However, in states where PV of 100% paddy is conducted jointly with participation of FCI, the practice may continue to be followed.* (* States of Punjab and Haryana). The PV shall mandatorily be conducted by the authorized field officials through the Mobile Application.
5. The selection of mills and storage points for verification by FCI shall be carried out by the PV Module. Besides, system provides for selection of mills/storage points in a manner ensuring that at least one mill/storage point is covered from each district having mills/storage points so as to ensure geographical coverage of the entire State. FCI officials shall conduct verification using the designated mobile application and submit their findings through the PV module.

II. PV in relation to proposals for extension of milling/CMR delivery period

10. In the event of requirement of extension of milling period/CMR delivery

period, the State Government shall conduct PV of the remaining stock through mobile application before submitting the proposal.

11. State Govt. shall forward the proposal for extension in the requisite format, as outlined in this Department's guidelines dated 27.09.2024, not later than 30 days before the expiry of approved milling/CMR delivery period, to the concerned General Manager, FCI of the region. On receipt of request for extension of milling/CMR delivery period, JPV of at least 10% of randomly selected mills/storage points holding unmilled paddy shall be carried out jointly by the State Government and Regional Office, FCI, except in states where already JPV is conducted for 100% mills/storage points as per the State Government policy. In exceptional cases, where the delay is not attributable to the State Government, JPV need not be carried out.
12. Upon submission of request for extension, the system will generate the list of 10% mills to be inspected. The JPV should be initiated immediately and completed within seven (07) days. The JPV of the unmilled paddy at the respective individual mill shall be conducted and report submitted through designated JPV Mobile app, from the spot itself. The consolidated JPV reports of the mills/storage points in the state shall be submitted by the State Govt. on relevant module on SMART PDS within three (03) working days of the completion of JPV at all identified mills/storage points.
13. Within **five (05) working days** from the receipt of the JPV report from State Govt., General Manager, FCI of concerned region shall forward the extension request, along with Part-B of the format and the findings of JPV, to FCI HQ. Subsequently, within **three (03) working days**, FCI HQ shall forward the request, duly complete in all respect, to DFPD along with its **clear comments/recommendations** with the approval of competent authority.

III. Criteria for categorization and random selection of Mills for JPV

11. The exercise for categorization and selection of mills has been structured to ensure a random and impartial process, driven by system-generated data, thereby eliminating discretion and enhancing transparency.
12. The selection of 10% mills/storage points for JPV will be based on the quantity of unmilled paddy available with each mill as reflected in the relevant module on SMART PDS. Therefore, it is essential that data on CFPP/CFSP/relevant module on SMART PDS are accurately updated before any application for extension is submitted. The selection criteria detailed below:-
13. All mills/storage points having un-milled paddy in the State will be arranged in descending order of the quantity of unmilled paddy. The list will be further categorized into three parts, as below:

Category-A: Top 30% of mills/storage points in the list

Category-

B: Between 30% to 60% of mills/storage points in the list

Category-C: Remaining 40% of the mills/storage points in the list

14. It will be ensured that 6%, 3% and 1% of the total number of mills/storage points are randomly selected for JPV from Categories - A, B and C, respectively subject to selection of minimum one (1) mill/storage point from each category. In case of total number of such mills/storage points being 3 or less, JPV is to be carried out in all the mills/storage points.
15. The selection of the 10% mills/storage points for JPV will be done randomly by the system itself on relevant module based on the criteria mentioned above.
16. In addition to the system-generated list of the 10% mills/storage point, two (2) additional mills/storage points will be selected for JPV from each of the remaining districts with mills/storage points having unmilled paddy yet no mill from the district is selected by the system-generated list. These 2 mills/storage points will include - one mill/storage point with the highest quantity of unmilled paddy in the district, and one mill/storage point with the lowest quantity of unmilled paddy in the district. This approach aims to ensure geographical coverage of whole of the state during the JPV.
17. It should be ensured that mill/storage point-wise data on quantity of unmilled paddy available with the mills, for the current season is available on SFPP duly integrated with relevant module through APIs. Besides, following updated data, mill wise for each season should also be made available on CFPP/relevant module:
 - i. Total quantity of paddy allocated and stored, mill-wise.
 - ii. Total quantity of CMR delivered.
 - iii. Installed milling capacity vis-à-vis capacity utilized for milling of Govt. paddy.
 - iv. Average electricity consumption for each month.
 - v. Declaration from miller of month-wise paddy received from private sources as well as from the State procuring agencies.
18. The state shall transfer mill-wise CMR delivery data regularly to the CFPP portal or relevant module/portal. Accordingly, necessary action may be taken by the States in consultation with the NIC to capture mill-wise data of CMR delivered in the State.
19. The JPV should cover various related aspects including the following:
 - a. It may be specified that JPV team will prepare stack-wise counting sheet according to stack plan.
 - b. Break open of paddy stacks may be undertaken if any kind of irregularity is noticed/apprehended, however, contents of bags in a stack may be randomly checked.
 - c. Average weight per bag of paddy after taking bags randomly from various stacks of the unmilled paddy to verify standard filling of paddy as per prevailing practice in the State.
 - d. Verification of corresponding total quantity of unmilled paddy/CMR rice not delivered, available in the mill's premises/storage point.
 - e. In case the stocks are lying in heaps or loose, the PV team is authorized to get 100% weighment of such stocks for which the Centre in-charge will make arrangements of necessary labour.

- f. The unmilled paddy available should be of the same variety allotted to the mill by the Govt. agencies.
 - g. Sample check of the age of stock of milled rice available (to be delivered to FCI/SWC), if any at the mill's premises.
 - h. The PV report must contain information separately about the paddy allocated by the State Government agencies / FCI and private stocks of Common/Grade A paddy or Basmati and other varieties lying in the mill premises during PV.
 - i. If, on the date of inspection/JPV, there is any discrepancy between the quantity of unmilled paddy recorded in the CFPP/relevant module and the actual stock available, the inspecting officer should exercise due diligence to ascertain the reasons for the variation.
 - j. The list of points on which mobile app requires information is annexed.
20. As stipulated in this Department's guidelines dated 13.08.2024, videography of the entire process of the Joint Physical Verification, on each occasion be undertaken and made promptly available to the concerned Regional Office of FCI. The PV/JPV report should be accompanied with Geo-tagged photos of boundary wall, premises, rice room, and the unmilled stored paddy along with a brief video.
21. Further, states may ensure that the following have been completed before submitting their requests for milling extensions:
- i. all MTPs and Additional MTPs have been completed ,
 - ii. CFPP has been updated
 - iii. Central and state pool stocks have been bifurcated.
 - iv. Action taken/initiated against mills where shortages were found during JPV. RO, FCI may be informed of the action taken along with the milling extension request.

ANNEXURE

I. List to be confirmed with Yes / No

- Independent operational electricity connection & Meter available in Mill Premises
- Fire Fighting equipment available and are functional.
- Mill Premises within well-defined boundary wall.
- Paddy Storage points within the Mill Premises.
- Stock earmarked by well-defined Partitions/boundaries/fencings etc.
- Stock cards fixed on Stocks.
- Stock Register of the mill available and checked.
- Stock Certificate issued.
- Whether Videography of JPV process conducted.

II. List of Stock Details:

- Total Paddy allocated to the mill during the season (Kharif/ Rabi crop-wise)
- CMR delivered (as per Stock Register, till Date)
- Paddy equivalent of CMR Delivered
- CMR physically available in Mill Deposit
- Paddy equivalent of CMR available in mill deposit
- Balance unmilled Paddy to be available with the Mill
- Unmilled Paddy Stored at Mill (as per declaration/ census list)
- Balance unmilled Paddy/ CMR physically available
- Any other stock of paddy/CMR found in the premises for private milling.
- If yes, variety of such paddy/CMR found
- FRK Ordered, if any.
- FRK Received, if any
- FRK Used, if any
- FRK Balance Quantity, if any
- Whether any Unaccountable Paddy (Y/N)
- Whether any Unaccountable CMR (Y/N)
